

Adaptacija povijesnih zgrada za potrebe muzeja - primjer Hrvatskog povijesnog muzeja

Vucković, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:874316>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-12**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

Filozofski fakultet u Zagrebu

ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI

SMJER MUZEOLOGIJA I UPRAVLJANJE BAŠTINOM

Ak. god. 2023./2024.

Nikolina Vucković

**Adaptacija povijesnih zgrada za potrebe muzeja – primjer
Hrvatskog povijesnog muzeja**

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Žarka Vujić

Zagreb, rujan 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Zahvale

Zahvaljujem mentorici prof. dr. sc. Žarki Vujić na mentorstvu, pomoći i savjetima koje je uputila u procesu pisanja ovog diplomskog rada.

Također, zahvaljujem Liljani Nofti i Igoru Atliji iz Hrvatskog restauratorskog zavoda te autoricama elaborata na efikasnosti, pomoći i ljubaznosti.

Zahvaljujem i ravnateljici Hrvatskog povijesnog muzeja Matei Brstilo Rešetar na razgovoru i informacijama koje je ljubazno ustupila.

Za kraj, ali najvažnije, zahvaljujem svojoj obitelji i prijateljima na podršci tijekom čitavog studija.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Tema i cilj rada.....	1
1.2. Metodologija i struktura rada.....	2
2. Očuvanje graditeljske baštine	3
2.1. Primjena metode adaptacije u graditeljskoj baštini	4
2.2. Adaptacija povijesnih zgrada za muzejske potrebe.....	5
3. Studija slučaja – Hrvatski povijesni muzej.....	12
3.1. Povijest, uprava i zbirke Hrvatskog povijesnog muzeja	13
3.2. Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch	22
3.3. Palača Ludovik Jelačić (Bivša Palača Državnog hidrometeorološkog zavoda)	29
4. Prenamjena građevine za muzejske potrebe	33
4.1. Muzejska zgrada u kontekstu njezine okoline.....	34
4.2. Muzejska zgrada kao spremnik	37
4.2.1. Eksterijer – vanjski izgled zgrade.....	39
4.2.2. Interijer – prostorna organizacija	42
4.3. Muzejski sadržaj – od zaštite do komunikacije.....	52
4.3.1. Zaštita muzejskih predmeta	52
4.3.2. Istraživanje muzejskih predmeta	57
4.3.3. Komunikacija muzejskih predmeta	58
5. Zaključak	62
6. Popis slikovnih priloga.....	64
7. BIBLIOGRAFIJA	68
7.1. Arhivski izvori	68
7.2. Popis literature	68
7.3. Popis internetskih izvora	75

8. Popis kazivača.....	76
9. Sažetak i ključne riječi.....	76
Summary and keywords	76

1. Uvod

1.1. Tema i cilj rada

Ovaj diplomski rad teorijski se bavi adaptacijom muzejskih zgrada za potrebe muzeja, a kao primjer uzima se slučaj Hrvatskog povijesnog muzeja. Hrvatski povijesni muzej proistekao je iz „historičkog odjela“ Narodnog muzeja, to jest, iz njegovih povijesnih zbirki. Muzej se 1940. godine odvaja od Narodnog muzeja i djeluje samostalno pod imenom Hrvatski narodni historički muzej, a kao Hrvatski povijesni muzej počinje djelovati 1991. godine spajanjem Povijesnog muzeja Hrvatske i Muzeja revolucije naroda Hrvatske. Danas muzej djeluje na tri lokacije: u palači Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, u jednom dijelu Meštrovićevog paviljona na Trgu žrtava fašizma u Zagrebu, a dio muzeja je i Memorijal Ivana Gorana Kovačića u Lukovdolu.¹ No, što se tiče izložbenih i svih programa koji su dostupni javnostima, takvi su bili smješteni u palači u Matoševoj 9. Ono što Muzeju nedostaje, a trebao bi to imati svaki muzej, jest stalni postav. Odnosno, muzej bi trebao imati adekvatan prostor koji može podnijeti sve muzejske potrebe, od uredskih prostora do dijela za posjetitelje. Spomenutom Muzeju se, od strane države, ponudila zgrada Tvornice duhana u Zagrebu koja je zatvorena 2007. godine, no iako je izrađena projektna dokumentacija i projekt je bio na snazi godinama, od toga se odustalo i adaptacija je obustavljena. Muzej nastavlja djelovati u palači Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch sve do potresa koji su zadesili područje Zagreba 22. ožujka i područje Banije 29. prosinca 2020. godine. Potres je oštetio palaču do te mjere da je postala neupotrebljiva i samim time opasna za rad te se otvorilo pitanje dodatne zgrade, koje se, Nota bene, postavljalo od samog osnutka Muzeja. Da stvari pokušavaju ići na bolje vidi se po projektnim dokumentacijama o obnovi palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch i po tome što je Hrvatski povijesni muzej dobio još jednu zgradu, a to je palača Jelačić, odnosno, bivša palača Državnog hidrometeorološkog zavoda. Projekt koji je dogovoren i koji se financira iz Europskog fonda solidarnosti, sada se nalazi na skoro pola puta do otvorenja jer je rok 10. lipnja 2026. godine.

Cilj rada je teorijski se osvrnuti na problem adaptacije povijesnih zgrada za muzejske potrebe te primijeniti teoriju na primjeru zgrada koje su služile ili trebale služiti Hrvatskom povijesnom muzeju. Također, imajući idejno rješenje i konzervatorsko-restauratorske

¹ Pandžić, „Povijest Muzeja je povijest hrvatskog naroda“, Hrvatska revija <https://www.matica.hr/hr/358/Povijest%20Muzeja%20je%20povijest%20hrvatskog%20naroda/> (pristup: 23. 11. 2023.)

elaborate na umu, pokušati zaključiti koliko je ovo idejno rješenje izvedivo te može li ovaj muzej funkcionirati na dvije lokacije. Kako su obje palače u procesu obnove i adaptacije, rad se temelji na konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima koje je proveo Hrvatski restauratorski zavod te na „Idejnom rješenju stalnog postava u dvije gornjogradske palače“ koje je sačinila ravnateljica Hrvatskog povijesnog muzeja Matea Brstilo Rešetar uz muzejske savjetnike Andreju Smetko i Ivicu Neveščanina. S tim na umu, rad će dati teorijsku osnovu i svakako mišljenje o onome što je zasada dostupno, ali ne može dati adekvatnu analizu muzeološke koncepcije Muzeja i pripadajućeg stalnog postava jer su isti još uvijek u idejnom stadiju svog postojanja.

1.2. Metodologija i struktura rada

Metodologija rada bazira se na prikupljanju relevantnih podataka iz literature, arhivskih izvora te internetskih izvora. Za poglavlja adaptacije i proučavanja muzejske zgrade veliki značaj dalo je poglavlje Iana Ritchieja o „tri percepcije sagledavanja arhitekture“, „Aktivni pristup graditeljskom nasljeđu“ Tomislava Marasovića te znanstveni radovi Ive Maroevića, a za studiju slučaja Hrvatskog povijesnog muzeja i pripadajućih zgrada od velikog značaja bila su dva elaborata Hrvatskog restauratorskog zavoda, muzeološka koncepcija Hrvatskog povijesnog muzeja (iz 2012. godine) te idejno rješenje o stalnom postavu koje su sastavili ravnateljica Muzeja i muzejski savjetnici.

Rad čine četiri poglavlja. Nakon uvoda, drugo poglavlje bavi se očuvanjem graditeljske baštine te metodom adaptacije i njezinom primjenom u kontekstu povijesnih zgrada za muzejske potrebe. Treće poglavlje prikazuje studiju slučaja Hrvatskog povijesnog muzeja pri čemu se daje prikaz samog Muzeja, njegove povijesti, zbirki i njegove djelatnosti u današnjici. Usto, treće poglavlje prikazuje povijest palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch te palače Ludovik Jelačić. U četvrtom poglavlju daje se prikaz prenamjene spomenutih palača za muzejske potrebe, kakvi su idejni planovi za eksterijer i interijer te muzejski sadržaji samog Muzeja. Zaključak čini zadnje poglavlje, gdje će se dati komentar na dosadašnja saznanja i razmotriti budućnost koja čeka Hrvatski povijesni muzej.

2. Očuvanje graditeljske baštine

Graditeljska baština definira se kao „nepokretno kulturno dobro nastalo ljudskim radom“² od prapovijesti do danas. Termin obuhvaća povijesne gradove i naselja i njihove dijelove, stare građevine te arheološke objekte i područja koja imaju „povijesnu, kulturnu, umjetničku ili ambijentalnu vrijednost“³. Baština je graditeljska jer se time obuhvaćaju sva graditeljska ostvarenja, odnosno, urbanizam, arhitektura i građevinarstvo.⁴ Zaštita graditeljske baštine obuhvaća mnogo disciplina i samim time okuplja stručnjake koji se prvenstveno bave graditeljstvom i umjetnošću, ali i struke koje su usko povezane.⁵ U pogledu karaktera graditeljske baštine, razlikujemo tri mogućnosti: graditeljske cjeline, povijesne građevine i arheološka nalazišta. Ovaj rad detaljnije se bavi povijesnim građevinama. Pod terminom „povijesne građevine“ podrazumijevamo sve graditeljske objekte koji imaju „arhitektonske, umjetničke, kulturno-povijesne, etnološke i druge vrijednosti“⁶. Pored različitih vrijednosti, povijesne građevine dijele se i na temelju svoje namjene, poput vojničkih zgrada, civilnih javnih zgrada, spomenika, radnih prostora itd. Kod graditeljske baštine važna je zaštita kako bi se ista očuvala. U tom kontekstu bitan je pojam „aktivne zaštite“, odnosno zaštita graditeljske baštine koja polazi od aktivnog sudjelovanja konzervatorstva i srodnih grana jer ne radi se samo o „konzervatorskoj intervenciji“ već je poanta „integralni proces vrednovanja i uređenja kulturne baštine“.⁷ S obzirom da se radi o „aktivnoj zaštiti“, uz konzervatora, nastoji se uključiti i gradske institucije, sveučilišne zavode i katedre. Prema *Međunarodnoj povelji ICOMOS-a za očuvanje povijesnih gradova*, veliku važnost donosi potpora grada, odnosno, stanovnika grada i naselja pa je zato bitna, uz njihovu suglasnost, edukacija o očuvanju kulturnih dobara od školskih dana.⁸ Suvremeni pristup graditeljskoj baštini otvoren je različitim metodama intervencija koje se odabiru na temelju povijesne sredine ili građevine i naravno, mogućnostima prezentacije. Na temelju tih uvjeta imamo različite stupnjeve zahvata na graditeljskim objektima poput konzervacije i konsolidacije, adaptacije i revitalizacije, anastilozne, restauracije, rekonstrukcije, interpolacije, dislokacije, replike i nove ambijentalne gradnje. Za ovaj rad najbitnija je metoda adaptacije koja nastoji cjelinu ili

² Marasović, 1983., 10.

³ Ibid., 10.

⁴ Ibid., 10.

⁵ Ibid., 10.

⁶ Ibid., 11.

⁷ Marasović, 1985., 10.

⁸ Međunarodna povelja za očuvanje povijesnih gradova, 1986.

građevinu preurediti za novu namjenu.⁹ Graditeljska baština na području Hrvatske upisana je u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, a kako bi ih se sukladno zaštitilo treba primijeniti *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*¹⁰ i sukladno *Zakonu* primijeniti jednu od navedenih metoda.

2.1. Primjena metode adaptacije u graditeljskoj baštini

Metoda adaptacije jedan je od „najefikasnijih načina suvremene zaštite i uređenja graditeljske baštine“¹¹ kako bi se prilagodila današnjici. Adaptacija je aktivni pristup graditeljskoj baštini, a kako bi bila kvalitetno provedena treba se raditi usporedno s metodom konzervacije i restauratorskim zahvatima.¹² Kod metode adaptacije bitno je da nova funkcija odgovara „arhitektonsko-umjetničkim, ambijentalnim i prostornim“¹³ karakteristikama građevine o kojoj se radi i naravno, tehničkim uvjetima. Kada se govori o arhitektonskim zahvatima, postoji nekoliko mogućnosti u adaptiranju. Obnova može biti fokusirana samo na zamjenu starih materijala novima i na manje zahvate koji su nužni zbog sigurnosti onih koji će zgradu koristiti. Građevina, što većinom i jest slučaj, može biti od velike arhitektonske vrijednosti i sukladno tome arhitekt će se odlučiti za restauraciju kako bi sačuvao prijašnji izgled. Kod graditeljske baštine to mu je i obaveza jer restauracija osigurava mogućnosti obnove i ugradnju instalacija, no arhitekt ipak može zgradu uspješno prenamijeniti za novu funkciju rušenjem pregradnih zidova, probijanjem otvora i dodavanjem zaštitnih uređaja.¹⁴ Ako je samo unutrašnji dio pod zaštitom, tada arhitekt restrukturira unutrašnje prostore uz zadržavanje osnovne arhitektonske strukture i vanjski izgled same građevine. Također, starim građevinama može se dodati i suvremeno zdanje, koje obično ide sa stražnje strane ili u funkciji pročelja, odnosno, s prednje strane građevine.¹⁵ Davanje funkcije graditeljskoj baštini ističe se kao jedan od „bitnijih preduvjeta zaštite“, ali treba imati na umu da je to povoljni ishod dokle god se ne mijenja unutrašnji raspored ni izgled građevina, uz davanje odgovarajuće funkcije povijesnog objekta. *Stalna konferencija gradova Jugoslavije iz 1967.* godine postavlja tezu da graditeljska baština treba dobiti odgovarajući smještaj i ulogu u razvoju grada te da iste trebaju imati utjecaj na „urbanističku koncepciju budućeg grada u

⁹ Ibid., 13.

¹⁰ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (pristup: 20.1. 2024.)

¹¹ Marasović, 1985., 128.

¹² Marasović, 1985., 128.

¹³ Ibid., 132.

¹⁴ Gob i Drouget, 2007., 262.

¹⁵ Ibid., 263.

cjelini“, ali da u adaptiranju građevine treba paziti da se ona svojom funkcijom prilagodi „uvjetima suvremenog života“, odnosno, da dobije primjerenu namjenu kojom neće narušiti temeljne vrijednosti baštine.¹⁶ Graditeljska baština i pitanje njene funkcije složeno je pitanje i nema univerzalnog pravila kako se isto rješava već se treba služiti savjetima, zakonima i dosadašnjim iskustvima kako bi se graditeljska baština uspješno adaptirala.

2.2. Adaptacija povijesnih zgrada za muzejske potrebe

Povijest muzeja započela je još u helenističkoj Aleksandriji, kada je osnovan Aleksandrijski muzej kao „hram muza i središte znanstvene, kulturne i umjetničke djelatnosti“¹⁷, a imao je izgled i funkciju antičkog hrama. Do institucionalizacije muzeja (19. stoljeće), muzejska uloga bila je vezana uz „vladare, plemiće ili crkvu“¹⁸ koji su, zahvaljujući svojoj povoljnoj financijskoj situaciji, mogli sabirati predmete koje su nalazili po svijetu. Ideja i rast muzeja kao javne institucije povezuje se s industrijskom revolucijom i željom bogatih, koji su financirali izgradnju muzeja, da se ideologija napretka industrijske revolucije prikaže u dobrom svijetlu.¹⁹ Od vremena kada su muzeji osnivani, većina ih je bila smještena u povijesne zgrade (većinom palače), a izlagao se pretežiti dio muzejskih zbirki, dok su se u spremištima nalazili predmeti koji nisu bili izlagani.²⁰ Arhitektura palača u koje su muzeji bili smješteni većinom se sastojala od mnogo povezanih prostorija i dugih hodnika čime se prirodno uspostavilo linearno kretanje izložbom. Muzej tako postaje dio „kulturne infrastrukture“ gradova čime zadovoljava kulturne potrebe građana, a istovremeno postaje institucija koja svojim radom daje mogućnost praćenja prošlih i budućih otkrića. Iako muzej postaje javna institucija u 19. stoljeću, njegova arhitektura ostaje nadahnuta antikom još dugi niz godina. Mnogo muzeja, a pri tome i jedan od prvih javnih muzeja, *British Museum* (arh. Sir Robert Smirke, od 1820. do 1845. godine), predstavljaju klasicističku gradnju koja izgledom i dalje podsjeća na starogrčke hramove. Doduše, ono što je daleko bitnije u muzejskoj arhitekturi jest da se „arhitekturu muzeja učini ovisnom o izlošcima“²¹ kao što je to činio *Karl Friedrich Schinkel*. Njegov najbolji primjer ove tvrdnje je *Altes Museum* na Muzejskom otoku u Berlinu (1830. god.), koji je izvana inspiriran razdobljem klasične antike i samim time izgleda kao „neoklasicistički jonski starogrčki hram“²², dok je unutrašnjost

¹⁶ Marasović, 1985., 129.

¹⁷ „Aleksandrijski muzej i knjižnica“, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/42619> (pristup: 15.07.2024.)

¹⁸ Maroević, 2001., 43.

¹⁹ Beecham, 2002., 261.

²⁰ Maroević, 2002., 68.

²¹ Laszlo, 2013., 190.

²² Laszlo, 2013., 190.

muzeja prilagodio radovima za koje je Muzej građen. Tu prilagodbu pokazao je gradnjom rotunde u koju je smjestio antičke skulpture, time im dajući osjećaj „prirodnog staništa“. U 20. stoljeću traže se novi oblici komuniciranja informacija muzejskih predmeta u svrhu „da muzej postaje medij prenošenja iskustva prošlosti u sadašnjost i budućnost na lokalnom, regionalnom i svjetskom planu“²³. Tako u 20. stoljeću počinje prevlast muzeja čiji su predmeti u zbirkama, a dijele se u dvije grupe, pri čemu jednu čine predmeti koji su izloženi na izložbama i time provode direktnu komunikaciju s publikom te druga, koju čine predmeti u spremištima.²⁴ Time arhitektura prestaje ovisiti samo o predmetima koji su izloženi u postavu već postaje ovisna o predmetima koji se čuvaju u muzejskim čuvaonicama. Uloga muzeja do sredine 20. stoljeća obrazovne je prirode, a to se, između ostalog, moglo primijetiti i po izgledu zgrade muzeja i njezinom dizajnu koji nije bio pristupačan i topao već je privlačio akademsku zajednicu. Muzej današnjice treba biti otvoren za sve vrste posjetitelja, zatvorenost treba biti upotpunjena otvorenošću i to prema svim kulturama i društvenim slojevima. Najvažniji zadatak današnjeg muzeja je da zbirku koju izlaže učini što pristupačnijom i razumljivom kako bi zainteresirao bilo kojeg posjetitelja da istu istražuje. Samim time, zgrada muzeja treba biti dizajnirana kako za akademsku zajednicu tako i za turiste.²⁵ Vanjski izgled zgrade treba biti zanimljiv kako bi privukao čim više posjetitelja, a unutrašnjost treba imati sve što je posjetiteljima potrebno da bi se čim duže zadržali u muzeju, pomalo nalik trgovačkom centru. Muzej današnjice reflektira društvo u kojem postoji, ali je i simbol kulturnih postignuća za posjetitelje.²⁶ Kako se mijenjaju potrebe društva tako se mijenjaju i potrebe koje muzejska zgrada i muzej trebaju zadovoljiti.²⁷ Ono što ostaje konstanta je da muzejska zgrada treba odgovarati potrebama posjetitelja, kao i da treba biti kvalitetan spremnik muzejskih predmeta koje sadrži. Kako se s vremenom značenje nekog predmeta mijenja, tako se mijenja i način komunikacije između predmeta i posjetitelja. Samim time, tijekom 20. stoljeća razvija se akademski karakter muzeologije koji rezultira razvojem „koncepta razlikovanja temeljnih sastavnica muzejskog predmeta: materijala, oblika i značenja“²⁸, a sam muzejski predmet postaje dokument odrednica ljudskog postojanja – prostora, vremena i društva.²⁹ Uz promjenu svega navedenog naravno mijenja se i arhitektura samih muzejskih zgrada. Arhitekti postaju hrabriji u svojem viđenju kako građevina treba

²³ Maroević, 1993., 43.

²⁴ Maroević, 1993., 42-43.

²⁵ Ibid., 262.

²⁶ Ibid., 262.

²⁷ Ibid., 262.

²⁸ Maroević, 2004., 70.

²⁹ Maroević, 2004., 70.

izgledati izvana pa tako imamo primjere poput *Muzeja Guggenheim u Bilbaou* (arh. Frank Gehry, 1997. god.) čiji je eksterijer pravo remek djelo, a interijer u potpunosti podređen izlošcima za koje je građen. *Centar Georges Pompidou* (arh. Richard Rogers i Renzo Piano, 1977. god.) odličan je primjer muzeja kakav danas tražimo sukladno zahtjevima posjetitelja. Osim privlačnog vanjskog izgleda koji čine konstruktivni elementi skeleta i stakleno opno posjetitelji će, pored umjetnosti radi koje su (nadajmo se) došli, u Muzeju pronaći sve što požele: od biblioteke i muzičkog arhiva do restorana, trgovine i bara. Takav pristup muzejima i pripadajućim građevinama od kraja prošlog stoljeća do danas uvelike prevladava kada se isti grade, a naglasak je da se u njima nalazi čim više atrakcija koje posjetitelje zadržavaju u muzejskom kompleksu čim duže. Pojavom eko-muzeja (sedamdesete godine 20. stoljeća) razvija se svijest prema okolini i baštini, a muzej se „širi van muzejskih zgrada i tradicionalnih muzejskih institucija“³⁰. Paralelno uz razvoj eko-muzeja, pojavljuje se i koncept imaginarnog muzeja, koji se kasnije razvija u virtualni muzej, a njegovom idejom o „zamjeni realnog predmeta njegovom dvodimenzionalnom slikom i dokumentacijom“ zapravo se gubi temelj jedinstva materijala, oblika i značenja muzejskog predmeta u maniri u kojoj su do tada postojali.³¹

Hrvatski primjeri drugačiji su od onih svjetskih i gotovo svi zainteresirani (od struke do posjetitelja) složiti će se da svakako „kaskamo“ za istima. Pri tom nije samo novogradnja ono što nam nedostaje, već možemo reći da niti adaptacije nisu uvijek uspješne i kvalitetno izvedene. Prema Ž. Laszlu naše adaptacije svode se na obnovu pročelja, uređenje izložbenih prostora i svečano otvorenje³², dok se kvaliteta provjerava tek kasnije, kada nas vremenske neprilike ili prolaznost vremena podsjetite na neadekvatno popravljenu izolaciju, loše krovne, loš sustav ventilacije i tome slično. Povijesne zgrade posebice su zahtjevne u adaptaciji jer se krećemo od ideje da je dobro da građevini koja potencijalno već „propada“ damo novu ulogu i unutra smjestimo muzej nadajući se da ćemo tako pokrpati dvije rupe odjednom. Ono što je nažalost najčešći slučaj jest muzej koji nema ispunjenu svoju cjelovitu funkciju i nema mogućnost adekvatnog rada. Projekti adaptacija su naveliko poznati i lako dostupni radi popisa koji je sastavila Markita Franulić pod nazivom „Pregled muzejskih zgrada u Hrvatskoj“, a isti je objavila 2002. godine u časopisu *Informatica museologica*. Popis pokazuje koliko smo zapravo fokusirani na adaptaciju i to po mogućnosti u povijesne građevine, a novogradnja (iako se poboljšala u zadnjih nekoliko godina) nije ono što nam je

³⁰ Maroević, 1999., 58.

³¹ Maroević, 2004., 68-69.

³² Laszlo, 2013., 192.

forte. Naravno, u dvadeset i dvije godine od tog popisa otvorilo se mnogo novih muzeja, iako se čini da su to ponajviše muzeji koje bismo mogli nazvati „muzeji atrakcija“ poput *Muzeja iluzija* (Zagreb, 2015. god.), *Muzeja prekinutih veza* (Zagreb, 2011. god.) i sličnih tematika. Naravno da se ne otvaraju samo takve vrste muzeja pa treba navesti *Muzej Narona* u Vidu kraj Metkovića (arh. Goran Rako, 2007. god.) i *Muzej Vučedolske kulture* (ar. Goran Rako, 2015. god.), muzeji koji su izgrađeni *in situ* i na arheološkim nalazištima. Adaptacije su u punom jeku radi potresa u ožujku i prosincu 2020. godine, koji su ostavili veliku materijalnu štetu na već starim građevinama u kojima muzeji prebivaju. Od obnovljenih ističe se *Arheološki muzej* u Zagrebu koji je nedavno (17.07.2024.) ponovno otvorio svoja vrata i pokazao obnovljeni prostor stalnog postava.

Prema definiciji *Međunarodnog savjeta za muzeje (ICOM)*, muzej je „neprofitna, trajna institucija u službi društva koja istražuje, sabire, čuva, interpretira i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu. Otvoreni za javnost, pristupačni i uključivi muzeji potiču različitost i održivost. Muzeji djeluju i komuniciraju etično, profesionalno i u suradnji sa zajednicama pružaju različite mogućnosti za edukaciju, uživanje, promišljanje i razmjenu znanja.“³³, a sukladno ovim funkcijama treba uređivati muzejski prostor. Prostorna organizacija muzeja treba omogućiti da se građa zaštiti i očuva, da se istražuje i naposljetku da se sakupljeno znanje o građi prenese na publiku putem raspoloživih načina. Prema Ivi Maroeviću, svaki muzej čine tri osnovne grupe prostora, koje se razlikuju po režimima zaštite i koji služe različitim funkcijama muzeja. Struktura muzeja po karakteru dijeli se na: zatvoreni, poluzatvoreni/poluotvoreni i otvoreni³⁴, dok po namjeni može biti javni, radno-stručni, radno-tehnički i studijski. S obzirom na namjenu, prostor ima i različite razine sigurnosti koje variraju od normalne do maksimalne. Prostorije zatvorenog režima imaju maksimalno ograničeni i strogo kontrolirani pristup prostoru. To su prostorije u kojima se radi na zaštiti i očuvanju muzejskih predmeta pa tamo treba postići „optimalne uvjete“ i zaštititi ih od bilo kakvog propadanja, oštećenja ili krađe. Radno-tehnički dio zatvoren je i traži maksimalnu sigurnost, a čine ga službeni ulaz i izlaz, ulaz za transport, službeni parking, teretni lift, radionice konzervatora i restauratora, prostor za dezinfekciju i dezinfekciju, karantena za predmete koji su potencijalno zaraženi, čuvaonice i dijelovi infrastrukture (energana, nadzor, centrale za komunikacijske uređaje...)³⁵ Prostorije poluzatvorenog/poluotvorenog režima imaju kontrolirani, ali neograničeni pristup muzejskog osoblja i kontrolirani i djelomice

³³ „muzej“ <http://www.icom-croatia.hr/aktivnosti/icom-definicija-muzeja-2022/> (pristup: 12.07.2024.)

³⁴ Ibid., 69.

³⁵ Ibid., 70.

ograničeni pristup posjetitelja. To su radni prostori muzejskog osoblja, a usto su i prostori koji služe za privremeni smještaj muzejskih predmeta koji su na razmjenu ili čekaju zaštitne postupke – konzerviranje, restauriranje ili prepariranje. Tu su i zbirke dokumentacije i knjižnica, a uvjeti koje treba zadovoljiti su slični onima u zatvorenom režimu, no treba se prilagoditi uredskim prostorijama za rad (da uvjeti budu ugodni i primjereni) i restauratorskim radionicama i onima za pripremu izložbi (posebni sustav ventilacije i odzračivanja, uvjeti kao u stalnim čuvaonicama).³⁶ Studijski dio je poluotvoren i ima pojačanu razinu sigurnosti, a njegovi sadržaji su studijski depo, studijska biblioteka i sanitarije.³⁷ Otvoreni režim obuhvaća dio muzeja koji je otvoren za posjetitelje, no dijelimo ga na dvije razine – jedna ima ograničeni i kontrolirani ulaz (uz plaćenu ulaznicu), a druga nema ograničenja za ulaz i direktno je povezana s okolinom. Prva, koja ima ograničenja, uključuje prostore koji su vezani uz komunikaciju muzeja s publikom na svim razinama, a druga podrazumijeva prateće sadržaje za publiku. Uvjeti prve razine najsloženiji su jer moraju omogućiti posjetiteljima da se ugodno osjećaju, a istodobno zaštititi predmete i osigurati ih da ne dođu u opasnost ili propadanje. U drugu razinu nisu uključeni muzejski predmeti pa samim time ne traži posebne uvjete već standardne koji se primjenjuju i na ostalim građevinama kulturne namjene.³⁸ U otvoreni režim prve razine spadaju izložbeni prostori, za stalni postav (zahtijevaju rigorozne uvjete) i za povremene izložbe. Drugu razinu čini preostali sadržaj: recepcija, orijentacijska središta, garderobe, blagajne, prostorije za pedagoške djelatnosti, čitaonice, kavana, muzejska trgovina, suvenirnica i ostalo.³⁹

Javni dio otvoreni je prostor muzeja u koji ulazi parking i prilazne površine, recepcija (prodaja karata, informacije, garderoba, muzejski dućan), stalni muzejski postav, prostor za povremene izložbe i svi dodatni prostori koji služe za odmor posjetitelja.⁴⁰ Kako bi se moglo odrediti kretanje u muzeju, potrebna je „muzejska tehnologija“⁴¹, odnosno, ona definira ulazne parametre potrebne kod projektiranja nove muzejske zgrade ili adaptacije postojeće arhitekture za muzejsku namjenu, no nije fokusirana samo na potrebne prostore i njihove veličine, već se bavi interakcijama koje se odnose na linije kretanja koje „osiguravaju ispravno odvijanje muzejskih poslova“⁴². Muzejskom tehnologijom nastoji se odrediti potrebne prostore i veličinu tih prostora kako bi se uspješno mogle obavljati sve bitne

³⁶ Ibid., 71.

³⁷ Ibid., 17.

³⁸ Maroević, 2002., 71.

³⁹ Ibid., 71.

⁴⁰ Standardi za muzejsku arhitekturu, str. 16.

⁴¹ Ibid., 71.

⁴² Ibid., 71.

muzejske funkcije, te se nastoji uspostaviti smjer interakcije i liniju muzejskog kretanja za posjetitelje, ali i za muzejsko osoblje i zbirke, a kroz provjeru protočnosti uspostavljaju se režimi horizontalne i vertikalne komunikacije i pristup pojedinim prostorima. U tom kontekstu razlikujemo tri vrste kretanja u muzeju: kretanje muzejskog osoblja, posjetitelja ili publike i muzejske građe. Kretanja služe za korektnu liniju komunikacija te kako bi se onemogućilo njihovo križanje ili nedopustivo preklapanje. Predmet kao akvizicija ulazi u muzej kroz „kontrolirani gospodarski ulaz“⁴³, a nakon ulaza muzejska se građa odvaja i mora proći kroz prostore u kojima prolazi kroz oslobađanje suvišne ambalaže, dezinfekciju i dezinsekciju, a na putu je do muzejske čuvaonice gdje se može odvojiti u dva smjera: prvi je konzervatorska ili preparatorska radionica (za prvu pomoć ili druge intervencije), a drugi su studijske čuvaonice (mjesto za primarnu inventarizaciju). Kretanje posjetitelja treba usmjeriti na prostorije otvorenog režima kako bi se omogućila maksimalna dostupnost sadržaja koji „animiraju posjetitelje za pristup muzeju i koji ih usmjeravaju...prema sadržajima u kojima se ostvaruje muzejska komunikacija“⁴⁴. Kretanje osoblja s jedne strane je neograničeno, a s druge može biti vrlo specifično jer se osoblje često kreće u prostorima za posjetitelje te prostorijama muzejske građe. Naravno, muzejsko osoblje je s jedne strane stručno (kustosi, restauratori, konzervatori) i samim time ima neograničeno kretanje, a s druge strane, administrativno i tehničko osoblje imaju donekle ograničeno kretanje koje im omogućuje obavljanje funkcija koje su u njihovoj nadležnosti.⁴⁵

Ne postoji jedinstveni arhitektonski plan za sve muzejske zgrade. Bilo da se grade iz temelja ili adaptiraju, svaki muzej svoj arhitektonski plan treba temeljiti na potrebama muzejske zbirke koja se izlaže, posjetiteljima i specifičnim zahtjevima pojedine institucije. Naravno, postoje neke odrednice koje treba svaki muzejski prostor, no na umu treba imati da je svaki muzej zaseban primjer i samim time zaslužuje adekvatno sagledavanje potreba.⁴⁶ Ono što se često događa jest da se muzeji smještaju u stare zgrade koje prostorom nisu dovoljne da muzej adekvatno pohrani svoje zbirke ili naprosto ne odgovaraju svojim povijesnim izgledom suvremenim zbirkama.⁴⁷ To je čest slučaj za hrvatske muzeje, gdje se većina muzeja i dalje nalazi u povijesnim zgradama koje, iako izgledom odgovaraju muzejskoj zbirci, nisu prostorno adekvatne da bi podnijele muzejske funkcije te uvjete rada muzejskih djelatnika. Pored muzejske funkcije, postoji i element uklapanja zgrade u urbanu strukturu i očekivanog

⁴³ Ibid., 71.

⁴⁴ Maroević., 2002., 72.

⁴⁵ Ibid., 72.

⁴⁶ Bauer, 1953., 134.

⁴⁷ Bauer, 1953., 152.

širenja iste. Muzeji smješteni u adaptiranim zgrada nemaju pregršt opcija po pitanju prilagodbe urbanoj strukturi grada jer fizičkog prostora za istu najčešće nema. Kako bi se izbjegao taj i niz ostalih sličnih problema, a ako već ne postoji opcija da se izgradi nova zgrada za potrebe muzeja, onda je polazišna točka ne gledati samo na sudbinu zgrade u koju bi nam bilo najpogodnije „strpati“ zbirke muzeja već krenuti od kvalitete pogodnosti koju ta zgrada daje za muzejske zbirke te kakva je mogućnost adaptacije da se sve muzejske funkcije mogu odvijati bez problema. Tako je primarni element u adaptaciji muzejska zbirka, tj. muzeološka koncepcija muzeja i pripadajućeg stalnog postava, a paralelno treba pratiti urbanu strukturu grada i paziti nalazi li se muzej u strogom centru grada, je li smješten u tvorničkom kompleksu, ima li muzej prostora za razvoj i naravno, koliko se lako do njega može doći.

Ono što je jednako bitno kao i teorijska postavka adaptacije neke građevine, jesu ljudi koji na istome rade. Prema Želimiru Laszlu, u kontekstu adaptacije povijesne građevine za muzej, trebamo tri stručnjaka: konzervatora, muzeologa i arhitekta. Konzervator je zadužen za očuvanje spomenika kulture, a njegov posao i postupci ovise o vrijednosti zgrade o kojoj se radi. Posao konzervatora svodi se na određivanje vrijednosti zgrade kako bi se sukladno propisima i prijedlozima napravila arhitektonska dokumentacija, a pri tom ne narušila spomenička vrijednost objekta. Muzeolog treba imati na umu da posjetiteljima ne pokazuje samo muzejsku zbirku, već pokazuje i spomenička svojstva zgrade u kojoj se zbirka nalazi. Samim time, cilj njegova rada jest da nađe podudarnosti između muzejske zbirke i zgrade kako bi se, u idealnom slučaju, nadopunjavale te istovremeno poštivale međusobnu vrijednost. Na kraju adaptacije, no ništa manje bitan, dolazi arhitekt. Arhitekt na temeljima određene vrijednosti zgrade (konzervator) i muzeološke koncepcije (muzeolog) stvara svoj „kreativni i tehnički“⁴⁸ dio posla, odnosno konstrukciju i građevinsku izvedbu same zgrade. Treba imati na umu da nije dovoljno da sve tri struke rade na projektu, već da suradnja može dati kvalitetan rezultat samo ako zaista postoji zajednički rad između ovih struka.

⁴⁸ Laszlo, 2001., 5.

3. Studija slučaja – Hrvatski povijesni muzej

Ovo poglavlje donosi teorijsku studiju slučaja Hrvatskog povijesnog muzeja, odnosno, analizu građevina koje su trebale biti ili jesu adaptirane za njegove potrebe. Analiza studije slučaja provest će se na temelju tri perspektive koje služe kao uporište za analizu muzejskih zgrada, a to su slika muzeja u okolini, spremnik i sadržaj. Muzeji pokušavaju pronaći ravnotežu između arhitekture zgrade i predmeta koji se izlažu, a ta ravnoteža tvori se između spremnika i sadržaja. Vanjski izgled spremnika, tj. fasada zgrade, nije nužno dio tog odnosa, osim ako je temeljni dio spremnika i njezinog izgleda. Slika ili vanjski izgled zgrade i njezin smještaj u okolišu, ono je što pokazuje nadmetanje arhitekata kada grade muzeje, ali i ono što posjetitelje prvotno privuče.⁴⁹ Posjetitelj se prvo susreće sa slikom muzejske zgrade i na njega ostavlja prvotni dojam, nadalje susreće se s predmetima (sadržajem) muzejske kolekcije, i naposljetku, prostorno iskustvo (spremnik) koje dijeli s drugima i često je veliki dio iskustvenog doživljaja posjetitelja.⁵⁰ Ove perspektive za analizu muzejskih zgrada predstavio je Ian Ritchie, britanski arhitekt iz firme *Ian Ritchie Architects*, koji se kroz svoju nagrađivanu karijeru osvrnuo na muzejsku arhitekturu te dao smjernice kako istu graditi.

Kako se u našem slučaju radi o adaptaciji zgrada za potrebe nacionalnog povijesnog muzeja, treba prikazati i objasniti povijesni okvir koji isti okružuje. Hrvatski povijesni muzej osnovan je kao „republička muzejska ustanova“ 1991. godine *Zakonom o Hrvatskom povijesnom muzeju* i smatra se pravnim slijednikom Povijesnog muzeja Hrvatske i Muzeja revolucije naroda Hrvatske, uz preuzimanje svih pravnih okvira, radnika i prostora. Smještaj Hrvatskog povijesnog muzeja nalazi se u palači Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch u Matoševoj 9, uskoro i u palači Jelačić, tj. bivšoj palači Državnog hidrometeorološkog zavoda, Memorijalnom muzeju Ivana Gorana Kovačića u Lukovdolu, a radove čuva u dvije čuvaonice, jednoj privatnoj i jednoj državnoj. Trenutno je u tijeku obnova i adaptacija obje palače te stvaranje stalnog postava Hrvatskog povijesnog muzeja. Hrvatski povijesni muzej u svojoj upravi trenutno broji pet djelatnika u upravi Muzeja, dvadeset i jednog djelatnika stručnog muzejskog osoblja te tri djelatnika za održavanje i čuvanje objekta.⁵¹ Muzej trenutno čuva gotovo 300.000 predmeta raspoređenih u šesnaest muzejskih zbirki: Arheološka zbirka, Dokumentarna zbirka I, Dokumentarna zbirka II, Kartografska zbirka, Likovna zbirka 20. stoljeća, Numizmatička zbirka, Sakralna zbirka, Zbirka fotografija, filmova i negativa, Zbirka

⁴⁹ Ritchie, 1994., 12.

⁵⁰ Ibid., 12.

⁵¹ „O muzeju“, *Hrvatski povijesni muzej*, <https://www.hismus.hr/hr/o-muzeju> (pristup: 20.07. 2024.)

heraldike i sfragistike, Zbirka kamenih spomenika, Zbirka odlikovanja, medalja, plaketa, značaka, Zbirka odora, Zbirka oružja, Zbirka predmeta iz svakodnevnog života, Zbirka slika, grafika i skulptura, Zbirka zastava i zastavnih vrpca.⁵²

3.1. Povijest, uprava i zbirke Hrvatskog povijesnog muzeja

Povijest Hrvatskog povijesnog muzeja započinje osnivanjem Narodnog muzeja u Zagrebu, 1846. godine. Muzej je svoj postav izložio u četiri prostorije Narodnog doma, tj. kuće grofa Karla Draškovića Trakošćanskog u Opatičkoj ulici 18, a otkupili su ju ilirci za potrebe, između ostalog, ovog Muzeja⁵³ te su se izlagali predmeti povijesnog i prirodoslovnog značaja. Narodni muzej nikada nije dobio zgradu koja je građena specifično za njegove potrebe, bilo je pokušaja od strane ravnatelja koji su upravljali Muzejom, a čak su dodijeljene i zemljišne čestice i započeti projekti, no sve je rezultiralo time da je već 1866. godine Narodni muzej, zbog nedostatka adekvatnog prostora, primoran podijeliti se na dva odjela – prirodoslovni i arheološki. Prirodoslovni odjel s vremenom je postao Hrvatski prirodoslovni muzej, a arheološke zbirke s vremenom su se podijelile na zbirke Arheološkog muzeja i zbirke Povijesnog muzeja. Za vrijeme Banovine Hrvatske, historički odjel Muzeja postaje samostalna ustanova i ozakonjen je 1940. godine pod imenom Hrvatski narodni historički muzej.⁵⁴ Već tada nema svoju zgradu, nego dijeli prostor s Arheološkim muzejom u Akademijinoj palači i tako ostaje sve do kraja Drugog svjetskog rata. Nakon rata postavlja se pitanje likvidacije tada Hrvatskog državnog povijesnog muzeja, a u to vrijeme osniva se i Muzej narodnog oslobođenja Hrvatske (kasnije Muzej revolucije naroda Hrvatske) koji je smješten u zgradu Doma likovnih umjetnika 1949. godine. Hrvatski povijesni muzej gubi svoje zbirke malo po malo, neke su razmještene po različitim lokacijama, neke su deponirane, a muzejska djelatnost održana je isključivo zbog ustrajnog rada nekoliko muzealaca. Kako „muzej uvijek čeka priliku“⁵⁵, Hrvatski povijesni muzej 1952. godine dolazi pod upravu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, a 1959. smješten je u Palaču u Matoševoj 9 iz koje je iselila gradska uprava. Funkciju osnivača tada preuzima Narodni odbor grada Zagreba i donosi Rješenje o osnivanju Povijesnog muzeja Hrvatske, 1962. godine. Krajem šezdesetih, zahvaljujući tadašnjoj ravnateljici Muzeja Lelji Dobronić, Muzej se počinje afirmirati kroz svoju muzejsku djelatnost, a ista je obuhvaćala izložbenu djelatnost, muzejsku građu prezentiranu u katalozima muzejskih zbirki, pedagošku djelatnost, predavanja i koncerte, a

⁵² „Zbirke“, Hrvatski povijesni muzej, <https://www.hismus.hr/hr/zbirke/izbor-iz-fundusa/> (pristup: 01.04.2024.)

⁵³ Bregovac Pisk, 2004., 73.

⁵⁴ Pandžić, 2012., 12.

⁵⁵ Bauer, 1953., 148.

sve to napravilo je i provodilo samo petnaest muzejskih djelatnika Povijesnog muzeja Hrvatske.⁵⁶ Muzej niti tada, a niti kasnije, nije bio uključen u „projekt izgradnje kapitalnih objekata SR Hrvatske“⁵⁷, a poznato je i da nije imao adekvatnu zgradu koja bi zadovoljila sve muzejske potrebe već je samo privremeno bio smješten u Palači u Matoševoj 9. Povijesni muzej Hrvatske i Muzej revolucije naroda Hrvatske u periodu od 1945. do 1949. imali su zajedničkog upravitelja i koristili su iste prostore pa su tada i objedinjeni u Hrvatski povijesni muzej, no, nisu ostali u Meštrovićevom paviljonu već su ostali u Palači u Matoševoj 9, koja je opet bila privremeno rješenje dok se ne nađe adekvatniji prostor. *Zakon o Hrvatskom povijesnom muzeju* donesen je 31. svibnja 1991. godine i njime je Muzej određen kao „republička muzejska ustanova“⁵⁸. Pitanje druge zgrade ponovno se otvorilo 2007. godine kada je Vlada Republike Hrvatske kupila Tvornicu duhana Zagreb. Zgrada Tvornice duhana Zagreb bila je predložena Hrvatskom povijesnom muzeju i projekt je započeo. Iako je napravljena muzeološka koncepcija (Muzeja i pripadajućeg stalnog postava) i arhitektonska dokumentacija za adaptaciju zgrade, projekt nikada nije ostvaren već je 2012. obustavljen, a Muzej je nastavio bez stalnog postava i daljnju potragu za adekvatnim prostorom. Potres koji je zadesio Zagreb i okolicu, 22. ožujka 2020. godine, ošteti je palaču i otvorilo se pitanje muzejskih predmeta, osoblja i općenito muzejskog rada, kako za Hrvatski povijesni muzej, tako i za mnoge druge muzeje koji su stradali u potresu. Pokrenulo se pitanje druge, dodatne zgrade Hrvatskog povijesnog muzeja i ukazala se prilika u palači Jelačić, odnosno, bivšoj palači Hidrometeorološkog zavoda, koji se odlučio iseliti i nastaviti svoje djelovanje na Sveučilišnom kampusu Borongaj.

Tvornica duhana u Zagrebu jedno je vrijeme bila prostorno rješenje za Hrvatski povijesni muzej. Dvokrilna građevina L-tlocrta, izgrađena 1882. godine prema projektu ing. Ruperta Melkusa „uz tehničku suradnju Milana Lenucija i Aleksandera Seća“⁵⁹, mogućnost za svoju prenamjenu doživjela je odmah nakon gubitka svoje prvobitne funkcije, odnosno, nakon što se proizvodnja duhana preselila u Kanfanar.

⁵⁶ Pandžić, 2012., 14.

⁵⁷ Ibid., 14.

⁵⁸ Zakon o Hrvatskom povijesnom muzeju -

⁵⁹ Nadilo, 2012., 750.; „Zgrada Tvornice duhana u Zagrebu“, Registar kulturnih dobara RH, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-2646> (pristup: 17.04.2024.)

Slika 1. Pogled na zgradu nekadašnje Tvornice duhana u Zagrebu i zgradu firme Adris u pozadini (stakleni volumen).

Tvornica je 2006. godine upisana na listu zaštićenih kulturnih dobara, a potom 2007. godine u srpnju Vlada Republike Hrvatske na prijedlog i zalaganje tadašnjeg ministra kulture Božidara Biškupića, donijela je odluku o kupovini zagrebačke Tvornice duhana za Hrvatski povijesni muzej. Tvornica je smještena jednim krilom u Klaićevoj, a drugim krilom u Hochmanovoj ulici, a prostorno ju čine tri etaže (suteran, prizemlje, prvi kat i potkrovlje) u prostoru koji broji 9496m² građevinske površine.⁶⁰ Zgrada je građena opekom, dok vertikalnu konstrukciju čine zidovi debljine od 30 do 90 centimetara sa stropnom konstrukcijom u formi zidanog bačvastog svoda, a međukatne konstrukcije nose čelični stupovi. Nakon prestanka rada Tvornice duhana Zagreb, 2006. godine, zgrada je upisana u *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske* kao pojedinačno zaštićeno kulturno nepokretno dobro, uz dodatak da je to „djelo industrijske arhitekture izuzetnih konstruktivnih i oblikovnih obilježja“⁶¹. Tada već dobro poznata situacija u kojoj se Muzej nalazio, bila je veliki povod da se tvornica dodijeli upravo Muzeju jer je prostorno odgovarala za sve njegove potrebe pa čak i za muzejsku čuvaonicu, za koju je ideja bila da se smjesti u podzemne dijelove tvornice. Ubrzo nakon prodaje tvornice Vladi Republike Hrvatske (2007. god.) započela je priprema projektne dokumentacije, a pokrenut je i natječaj pod nazivom: *Natječaj za izradu idejnog arhitektonsko-urbanističkog rješenja Poslovnog kompleksa Adris grupe, Jagićeva bb, Zagreb,*

⁶⁰ Pandžić i Plavec, 2013., 113.

⁶¹ Pandžić i Plavec, 2013., 113.

koji je trajao od 20. siječnja do 20. travnja 2007. Iako u prvom krugu natječaja nitko nije dobio prvu nagradu, u drugom krugu se ipak odlučilo da će projekt raditi arhitekti kojima je prvotno dodijeljena treća nagrada, odnosno, autorski tim Ivica Plavec, Žanet Zdenković Gold i Ivan Zdenković. Muzeološku koncepciju Muzeja i stalnog postava izradile su tadašnje muzejske savjetnice Hrvatskog povijesnog muzeja, Ela Jurdana, Jelena Borošak Marijanović i Nataša Mataušić. Kao inspiraciju i uzor imale su Danski nacionalni muzej i stalni postav Muzeja suvremene umjetnosti u Bonnu.⁶² Muzeološka koncepcija bila je polazišna točka za projektni zadatak koji je predvidio da se funkcionalna organizacija prostora, za koju je planirano 12 000 m², smjesti u prostor koji raspolaže s 9496 m². Ono što je projekt činilo izvedivim bila je mogućnost podzemnog prostora, gdje se planirao izgraditi muzejski depo i osigurati smještaj servisnih i energetske postrojenja uz „garažna parkirna mjesta“.⁶³ S obzirom na prostorno uvjetovanje muzejskih sadržaja i režime kretanja muzejske građe, muzejskog osoblja i posjetitelja, uz konzervatorske odrednice poput „čuvanja izvornih konstruktivnih elemenata zgrade“, protupožarnu zaštitu, evakuacijske putove i slično, trebalo se raditi na kompromisnim rješenjima (npr. dodatna stubišta). Glavni ulaz bio je predviđen iz prizemne etaže, iz smjera Jukićeve ulice, preko pristupnog trga nove zgrade Adris Grupe, koji je trebao zamijeniti dotadašnje tvorničko dvorište.

Slika 2. Idejni prikaz prenamjene bivše tvornice duhana u Zagrebu u Hrvatski povijesni muzej prema arhitektonskom timu Ivica Plaveca, Žanete Zdenković Gold i Ivana Zdenkovića.

⁶² Nadilo, 2012., 753.; „Zgrada Tvornice duhana u Zagrebu“, *Registar kulturnih dobara RH*, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-2646> (pristup 17.04.2024.)

⁶³ Pandžić i Plavec, 2013., 114

Projektno je bilo zamišljeno da se rekonstruira zgrada na uglu Klaićeve i Hochmanove ulice te da se prenamjeni u javnu građevinu, uz očuvanje povijesnih, graditeljskih i oblikovnih obilježja. Za prostor prizemlja predviđen je prolaz koji povezuje Muzej, unutrašnji trg i novu poslovnu zgradu.⁶⁴ Kako je ulaz bio predviđen u središnjem dijelu južnog pročelja sjevernog krila zgrade, u istočnom dijelu ulaza s desne strane trebao je biti prijem za posjetitelje koji bi uključivao: recepciju, garderobu, lift za osobe s poteškoćama u kretanju, interaktivni video-pult s informacijama o Muzeju, rasporedom muzejskih sadržaja, smjeru kretanja, izložbenim i pedagoškim programima.

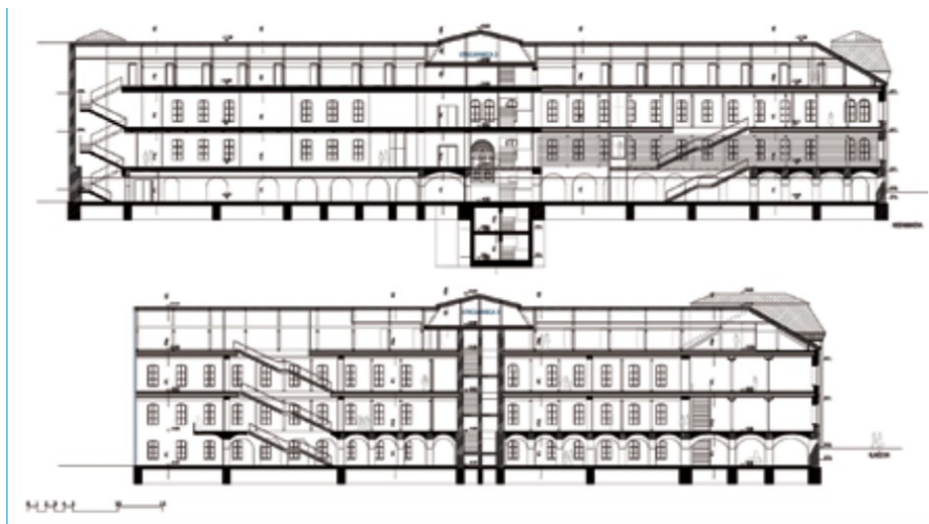
Slika 3. Idejni prikaz prijelaza iz prizemlja na prvi kat u izložbeni prostor prema arhitektonskom planu Ivice Plaveca, Žanete Zdenković Gold i Ivana Zdenkovića

Postav Lapidarija i Zbirke oružja trebao je slijediti u istočnom krilu zgrade i time bi se završio dio koji je dostupan posjetiteljima. U nastavku su trebale biti čuvaonice velikih predmeta (kočija, saonica...) i prostor koji je planiran za „pripremu i prihvat gostujućih izložbi“⁶⁵. Lijevo od glavnog ulaza u prizemlju trebala je biti knjižara, muzejska trgovina, kavana, sanitarni čvor, skladište muzejskih tiskovina i prostor karantene muzejske građe. Do etaže prvog kata, gdje se trebao nalaziti stalni postav i prostor za povremene izložbe, trebalo je voditi stubište iz prijemnog prostora prizemlja, pri čemu su lijevu stranu (po izlasku sa

⁶⁴ Nadilo, 2012., 755.

⁶⁵ Pandžić i Plavec, 2013., 116.

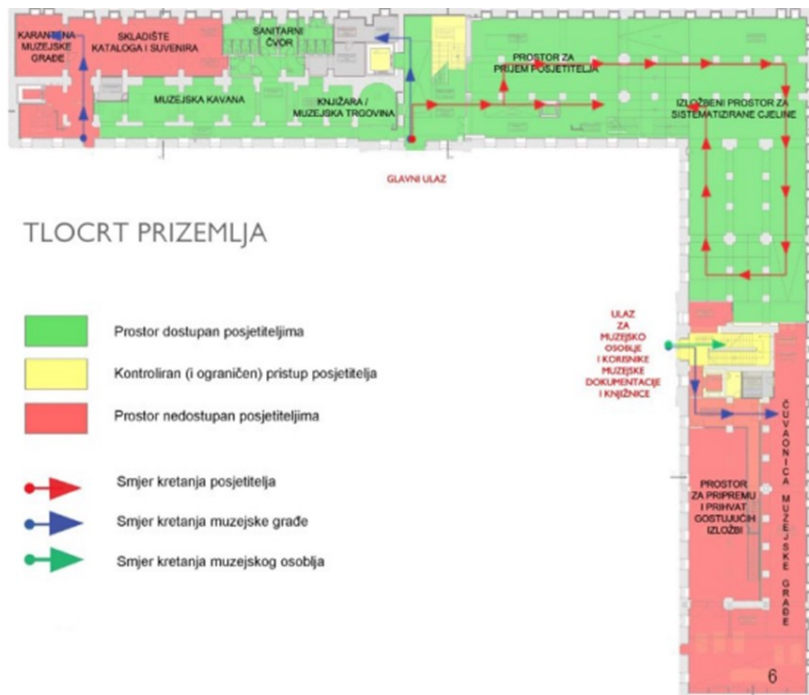
stubišta iz prijemnog prostora) trebale činiti povremene izložbe, a desnu stranu istočnog krila trebao je činiti stalni postav.⁶⁶ Kretanje posjetitelja bilo je predviđeno u smjeru kazaljke na satu, a na prvom katu trebala je biti smještena i pedagoška radionica, polivalentna dvorana te izložbeni prostor nekih sistematiziranih cjelina. Drugi kat u najvećoj mjeri trebao je biti ispunjen stalnim postavom, uz čuvaonicu muzejske građe. Potkrovlje su trebali činiti radni prostori muzejskih djelatnika, restauratorske radionice, knjižnica i prostor muzejske dokumentacije. Sukladno tome, u potkrovlju su se trebali nalaziti prostori za djelovanje konzervatorsko-restauratorskih radova na muzejskoj građi, uz posebne sustave zaštite, ventilacije i odzračivanja te teretni lift (uz glavno stubište) koji je trebao omogućiti prijenos muzejske građe od podzemnog depoa (razina -2) do potkrovlja.⁶⁷

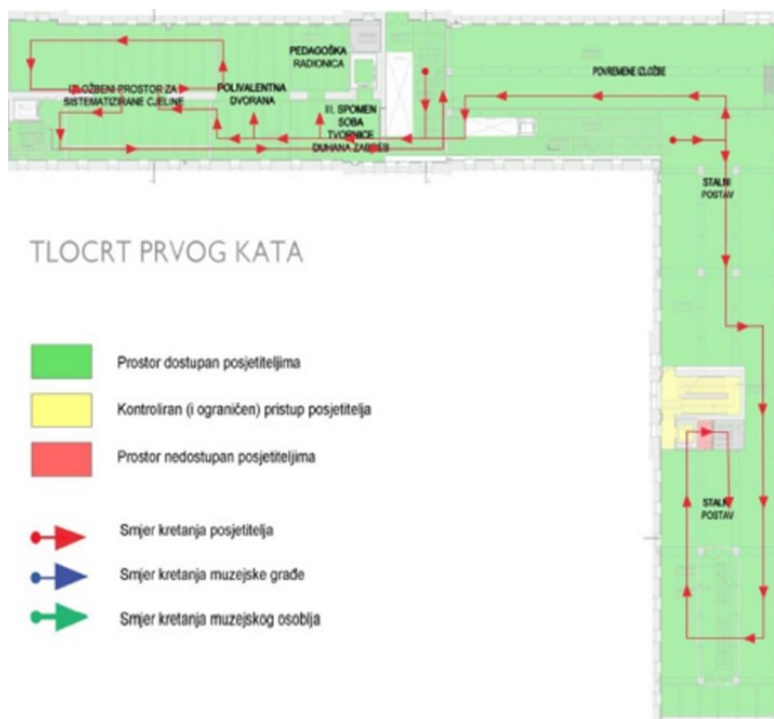
Slika 4. Presjek idejne rekonstrukcije zgrade bivše Tvornice duhana u Zagrebu za potrebe Hrvatskog povijesnog muzeja u sjevernome (gore) i istočnom krilu (dolje).

⁶⁶ Ibid., 116.

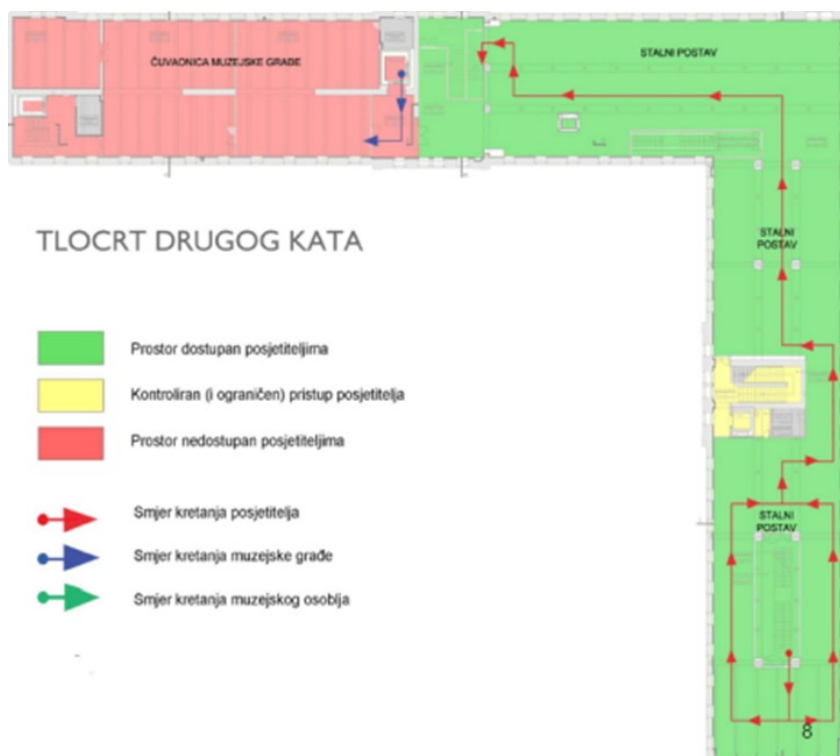
⁶⁷ Pandžić i Plavec, 2013., 118.

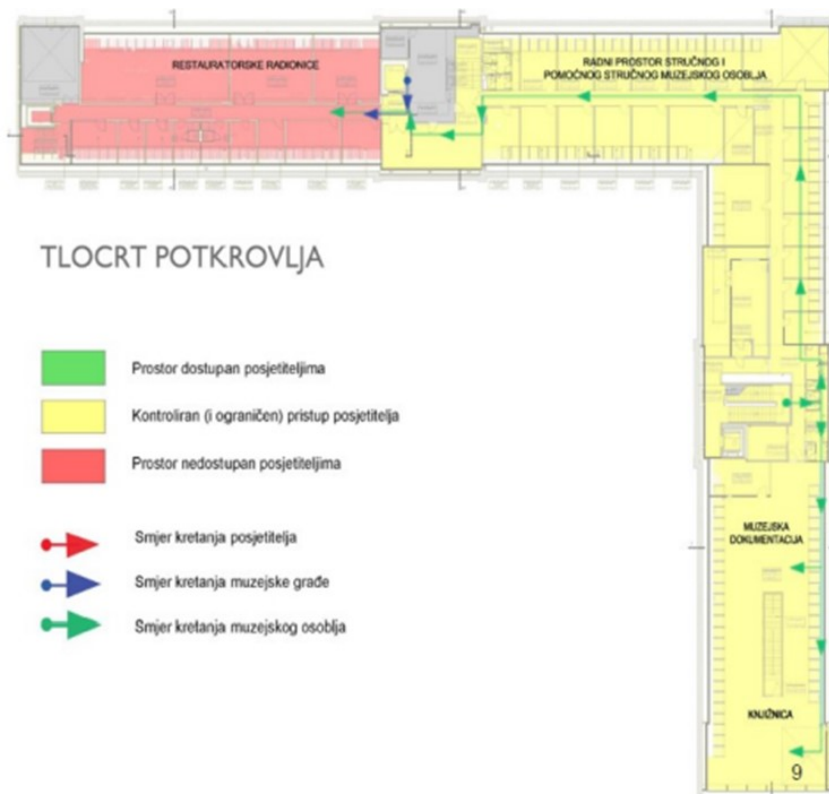
Slika 5. Tlocrtni prikaz prizemlja bivše Tvornice duhana u Zagrebu, prema idejnom arhitektonskom projektu za prenamjenu u Hrvatski povijesni muzej, Ivice Plaveca, Žanete Zdenković Gold i Ivana Zdenkovića

Slika 6. Tlocrtni prikaz prvog kata bivše Tvornice duhana u Zagrebu, prema idejnom arhitektonskom projektu za prenamjenu u Hrvatski povijesni muzej, Ivice Plaveca, Žanete Zdenković Gold i Ivana Zdenkovića

Slika 7. Tlocrtni prikaz drugog kata bivše Tvornice duhana u Zagrebu, prema idejnom arhitektonskom projektu za prenamjenu u Hrvatski povijesni muzej, Ivice Plaveca, Žanete Zdenković Gold i Ivana Zdenkovića

Slika 8. Tlocrtni prikaz potkrovlja bivše Tvornice duhana u Zagrebu, prema idejnom arhitektonskom projektu za prenamjenu u Hrvatski povijesni muzej, Ivica Plaveca, Žanete Zdenković Gold i Ivana Zdenkovića

Iako je projekt dobio nacрте i muzejski plan te krenuo u adaptaciju, realizacija projekta nije se dogodila i zgrada je nastavila propadati dok 2021. godine nije donesena odluka da će u nju useliti Hrvatski restauratorski zavod. Doduše, treba se zapitati koliko bi cijeli projekt bio ostvariv (i kvalitetno izveden) s obzirom da su „dodatni prostori“ (podzemni dio koji se htio iskoristiti za muzejsku čuvaonicu) ovisili o vanjskim čimbenicima⁶⁸ koji nisu garantirali dostupnost cijelog podzemnog dijela. Usto, ako imamo na umu da Muzej čuva oko 300.000 predmeta, od čega se u zbirkama poput Zbirke kamenih spomenika (oko 231 predmet) i Zbirke slika, grafika i skulptura (oko 6658 predmeta) nalaze najteži predmeti, a ujedno i najveći, treba se zapitati koliko bi adekvatan podzemni prostor zapravo bio. Pogotovo ako u obzir uzmemo da, bez dodatnih proširenja, podzemni prostor čini 619,5 m²⁶⁹ te je prostor koji se ne predlaže da bude u funkciji čuvaonice (potkrovlja i podrumi trebali bi se uvijek izbjegavati). Za Muzej koji trenutno na raspolaganju ima dvije čuvaonice (jednu

⁶⁸ Podzemni dio Tvornice duhana u Zagrebu nalazila se u posjedu Adris grupe d.d.

⁶⁹ Nadilo, 2012., 755.

privatnu i jednu državnu) teško da bi se na zadovoljavajući način svi predmeti mogli smjestiti u postojeću kvadraturu bivše Tvornice duhana u Zagrebu.

3.2. Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch

Povijest palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch proteže se preko dvjesto šezdeset godina i kroz mnogo vlasnika koji su ju gradili, preuređivali i u njoj prebivali. Gradec, kao dio Gornjeg grada na kojem se nalaze palače o kojima se govori, razvija se kao trgovačko središte, a status slobodnog kraljevskog grada dobiva 1242. godine Zlatnom bulom Bele IV.⁷⁰ Tada Gradec postaje glavni grad, tj. mjesto gdje zasjeda Sabor. To je potaknulo i obnovu grada pa se od grada koji je pretežno građen od drvenih materijala, gradnja okreće prema materijalima opeke i kamena. Temelji palače sežu u početak 18. stoljeća kada na mjestu gdje će se izgraditi palača postoje dvije kuće – drvena kuća čiji je vlasnik bio Adam Ilijašić i koju je požar uništio te zidana koju je podigao kirurg Ivan Barle (Warle).⁷¹ U prvoj polovici 17. pa sve do sredine 18. stoljeća zagrebački Gornji grad prošao je kroz dosta velikih požara, a kako su tadašnje kuće bile građene od drva te prekrivene slamom i šindrom to je ostavilo mnogo kuća koje je trebalo obnoviti i sagraditi kako Grad ne bi postao vlasnik zemljišta.⁷² U tu svrhu otvarane su ciglane kako bi onaj tko želi graditi kuću mogao zakupiti neku od postojećih ciglana i time ne bi trebao graditi vlastitu peć za pečenje cigala.⁷³ Za područje Gradeca ciglana se nalazila u naselju Tratina, današnjem istočnom dijelu zagrebačkog kvarta Trešnjevka.⁷⁴ Sigismund Ilijašić svoju kuću odlučio je prodati Sigismundu (Žigmundu) Vojkoviću, koji je svoje činove i bogatstvo stekao bogatim ženidbama i kupovanjem činova, a za vrijeme svog trećeg braka, kada je stekao grofovsku titulu i postao grof Vojkffy od Vojkovića i Klokoća, unajmio je ciglanu u Tratinama u svrhu „da sagradi na doličan ukras i diku grada veoma veliku kuću za koju je potrebno mnogo stotina tisuća opeka“⁷⁵ i obvezao se da će „drva za paljenje opeke kupovati od gradske općine“⁷⁶. Palača je sagrađena u raskošnom stilu i veličinom je premašivala preostale gornjogradske palače, a postala je „mjesto okupljanja hrvatskog visokog društva“⁷⁷ koje se preselilo iz Varaždina u Zagreb uslijed velikog požara koji je zadesio Varaždin 1776. godine. Ime graditelja i izvorni nacrti nisu

⁷⁰ Botica, 2020., 76.

⁷¹ Dobronić, 2004., 3.

⁷² Ibid., 11.

⁷³ Bregovac Pisk, 2004., 13.

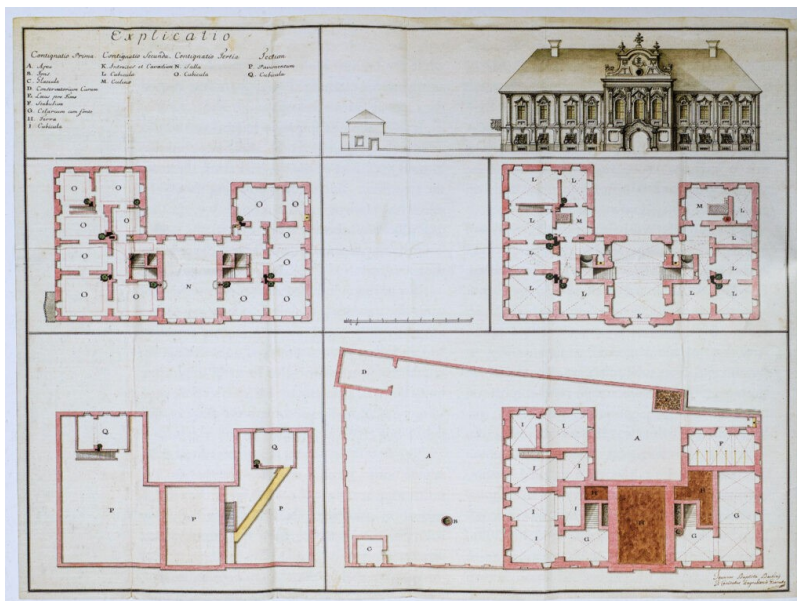
⁷⁴ Bregovac Pisk, 2004., 11.

⁷⁵ Ibid., 13.

⁷⁶ Bregovac Pisk, 2020., 91.

⁷⁷ Bregovac Pisk, 2004., 15.

poznati, ali je poznato da je grof Vojkffy prijašnje kuće dao srušiti te da je ostavio temelje i na njima izgradio palaču. Osim za stambene potrebe, palača je služila i kao mjesto zabave zagrebačke elite, a zabave su se održavale u velikoj dvorani na prvom katu. Nakon samo petnaest godina nakon izgradnje, grof Vojkffy palaču je ponudio Zagrebačkoj županiji na otkup, a za tu prigodu izrađen je i nacrt od strane Giovanni Battista Bacchinija gdje je prikazao tlocrt podruma, prizemlja, prvog kata, tavana i pročelja palače. Pročelje palače okrenuto je prema istoku i proteže se duž Matoševu ulicu (tada Kapucinsku), a kako palača ima dva dvorišna krila okrenuta prema zapadu, tlocrt ima oblik slova „U“. ⁷⁸ Veliki portal s ulice vodio je u vežu popločanu hrastovim kockama, a ista je služila kao kolni ulaz te se od nje stubištem moglo doći na prvi kat. Kako je palaču činio podrum, prizemlje, prvi kat i tavan, raspored je bio takav da su podrum i prizemlje činile pomoćne prostorije poput kuhinje (jedna u sjevernom krilu i jedna u južnom krilu palače), sobe za kuhare i smočnica, a prvi kat je bio glavni stambeni dio obitelji. Na prvom katu bilo je sedam soba u sjevernom i šest soba u južnom krilu, a u središnjem glavnom krilu nalazi se velika dvorana koja se protezala „od uličnog do dvorišnog pročelja“ ⁷⁹. Osim što se na Bacchinijevom nacrtu može vidjeti da središnji dio portala oko ulaznih vrata nije bio dovršen niti tada, može se uočiti i grb obitelji Vojkffy koji se nalazi na zabatu središnjeg dijela pročelja, iznad ovalnog tavanjskog prozora, a prikazuje ruku koja izlazi iz oblaka i drži mal te triju kruna iznad nje. Grb na pročelju stoji i danas.

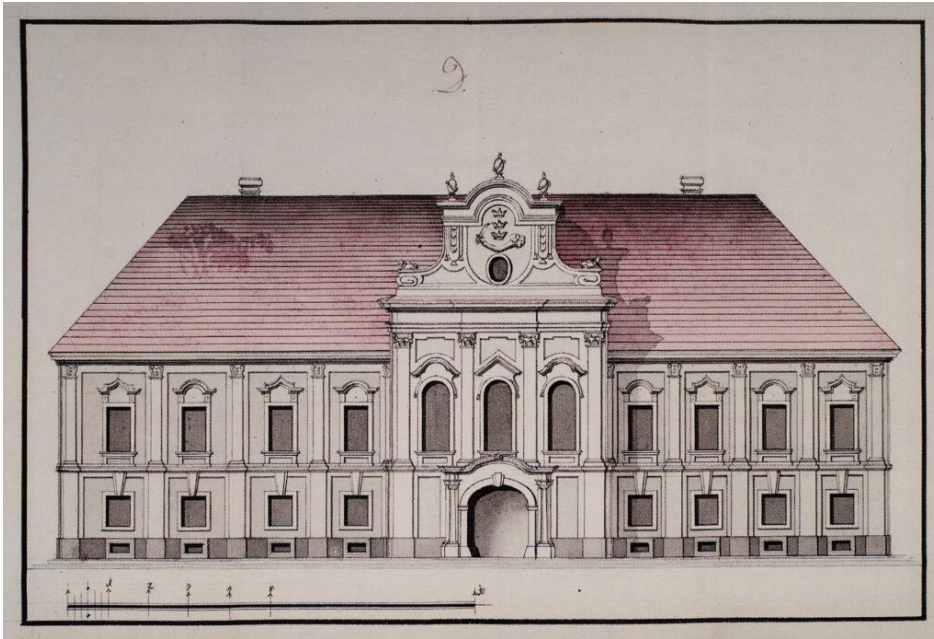

⁷⁸ Bregovac Pisk, 2004., 13.

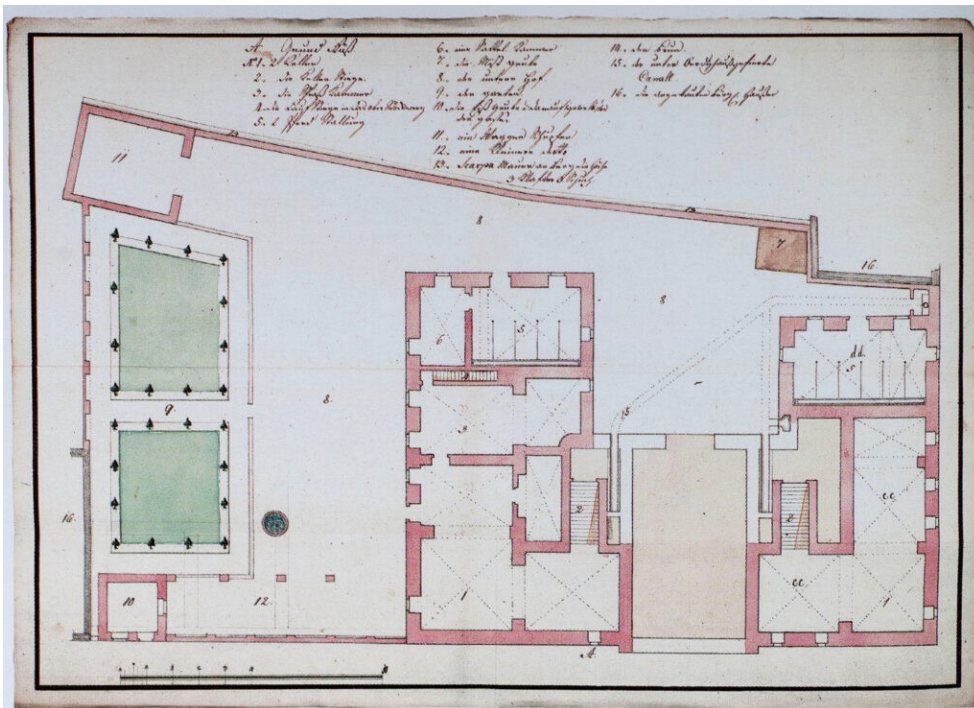
⁷⁹ Ibid., 15.

Slika 9. Tlocrt i nacrt pročelja palače Vojković Giovanni Battista Bacchinija iz 1780. godine.

Kako palača tada nije prodana, zagrebački graditelj Joannes (Ivan) Eyther napravio je novi nacrt 1801. godine, kada je Sigismundov sin, grof Franjo Vojkffy obnovio kupoprodajni ugovor i izradio „akvarelirane nacрте i prikaz pročelja“⁸⁰.

Slika 10. Nacrt pročelja palače Vojković, izradio Joannes (Ivan) Eyther, 1801. godine.

⁸⁰ Ibid., 17.

Slika 11. Tlocrt podruma i vrta palače, izradio Joannes (Ivan) Eyther, 1801. godine.

Kako palača niti tada nije prodana županiji, njezin sljedeći vlasnik postao je grof Adam Oršić, 1806. godine. Adam Oršić bio je najstariji sin Krste Oršića i njegove supruge Josipe, a kuću je najvjerojatnije dobio ženidbenim vezama jer se nakon svog bivanja u vojnoj službi oženio Leonardom Vojkffy, Sigismundovom nećakinjom. U tom braku dobio je četvero djece, od kojih je njihov sin Jurica naslijedio posjede, uključujući i palaču u Matoševoj 9. Kako Jurica nije imao djece, palaču je prvo naslijedio njegov nećak Franjo Kulmer (1847. godine), a nakon Franjine smrti palaču nasljeđuje njegova majka Josipa, sestra Jurice Oršića. Josipa je povijesno značajni član obitelji jer je Narodnom muzeju, osnovanom 1846. godine, „poklonila niz obiteljskih portreta članova obitelji Kulmer, Oršić, Zichy, Sermage, Drašković i Patačić, izuzetno vrijednu Galeriju ugarsko-hrvatskih kraljeva, knjige i veliki sag, koji su za njezina sina Franju Kulmera bile izvezle rodoljubne žene u znak zahvalnosti ta njegovu borbu protiv mađarskog jezika na Saboru u Požunu 1843. godine“⁸¹, a danas se sve to nalazi u fundusu Hrvatskog povijesnog muzeja. Josipa je palaču prodala barunu Levinu Rauchu 1870. godine. U razdoblju kada je palača bila u vlasništvu Levina Raucha, u dvorištu je sagrađena dvorišna zgrada za konje i kočije, a pretpostavlja se da su tada probijena velika dvokrilna dvorišna vrata koja imaju izlaz na ulicu.

Slika 12. Unutrašnjost palače u vrijeme Levina Raucha, 1920.-1930. godine.

⁸¹ Bregovac Pisk, 2004., 48.

Obitelj Rauch u palači je ostala do 1931. godine kada ju Gradskom magistratu prodaje Ana, udovica Geze, sina Levina Raucha.⁸² Razdoblje Gradskog magistrata, odnosno razdoblja kada su u palači stolovali zagrebački gradonačelnici trajalo je od 1931. do 1959. godine. Palača je kupljena od strane Općine slobodnoga i kraljevskoga glavnoga grada Zagreba, a kupljena je zbog iznimne arhitektonske vrijednosti i s namjerom da se tamo smjesti gradski muzej, dok ju privremeno koristi Gradski magistrat.⁸³ U razdoblju od 1945. do 1959. tamo je bilo Predsjedništvo Narodnog odbora grada Zagreba, a kako je 1959. godine dovršena gradnja nove vijećnice u današnjoj Vukovarskoj ulici, gradonačelnik Zagreba Većeslav Holjevac palaču je privremeno ustupio Povijesnom muzeju Hrvatske.⁸⁴ Muzej je od početka imao prostorne probleme zbog trošnog stanja palače koje je uzrokovalo vlagu u podrumima i prizemlju.⁸⁵ Više od polovice prostora služilo je kao muzejska čuvaonica za 50 000 predmeta, a manji dio, koji je uključivao južno krilo prvog kata i podrum, služio je kao izložbeni prostor. Shodno tome, 1965. godine šalje se izvještaj Republičkom fondu za unapređenje kulturnih djelatnosti u kojem se navodi da „zbog vlage je došlo do vertikalnog pucanja u prvom katu, evidentirano je prodiranje podzemnih voda i kapilarna vlaga bočno na podrumskim zidovima i temeljima“⁸⁶ što pokazuje da palača zahtijeva detaljan pregled i obnovu, a predložena je i „obodna drenaža oko čitavog objekta“⁸⁷ kako bi se uvelo centralno grijanje koje bi pomoglo u isušivanju zidova zgrade i problemu vlage. Komisija, sastavljena od predstavnika Republičkog fonda za zaštitu spomenika kulture, Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, Komiteta za prosvjetnu kulturu i znanost skupštine grada Zagreba, Odbora za revitalizaciju Gornjeg grada i Kaptola, Komiteta za građevinarstvo, komunalne i stambene općine Centar, Restauratorskog zavoda Hrvatske i Povijesnog muzeja Hrvatske 1983. godine pregledala je zgradu i odredila da je potrebna hitna sanacija pokrova kako bi muzej bio spreman za nadolazeće zimske oborine, a kako je to predstavljeno kao hitna sanacija, iste se godine pokrenuo projekt sanacije palače. Arhitektonski biro *Centar 51*, pod vodstvom arhitekata Božidara Šterna i Zorislava Horvata, predložio je iskop prostora ispod veže i iskop vanjskog prostora između sjevernog i južnog krila kako bi se proširio podrumski prostor (čime se dobiva dodatnih 200 m² prostora) i sanirala kapilarna vlaga. Naravno, napomenuto je da „zbog spomeničkog karaktera objekta, nikakva radikalnija adaptacija izvana ili unutar

⁸² Ibid., 59.

⁸³ Ibid., 67.

⁸⁴ Ibid., 67.

⁸⁵ Majer Jurišić, Požar i Wolff Zubović, 2021., 21.

⁸⁶ Ibid., 21.

⁸⁷ Ibid., 21.

objekta nije moguća“ i kako „nema mogućnosti za proširenje postojeće kvadrature“⁸⁸ što je onemogućilo i preuređenje i korištenje tavanjskog prostora. U osamdesetima se dakle radilo na širenju podrumskog prostora i osiguravanju palače od vlage, rušio se dvorišni prostor iz vremena Levina Raucha i izgradila se zgrada u kojoj su od tada nadalje smješteni uredi kustosa, uprava i knjižnica. Muzej je prostore palače koristio za povremene izložbe (odaje na prvom katu), a dvorane sa stolicama iz loža Hrvatskog narodnog kazališta koristili su za predavanja i koncerte.⁸⁹ Podrumski prostor bio je uređen kao Lapidarij kamenih spomenika Hrvatske u razdoblju od 13. do 19. stoljeća, a kasnije je podrumski prostor planiran za „preparatorske radionice, depoe muzeja i sklonište otporno na ratna razaranja namijenjeno čuvanju posebno vrijednih predmeta“⁹⁰. Radovi su produžili u devedesete, od 1991. do 1992. godine podrum palače služio je kao spremište muzejske građe, a kasnije su uslijedili radovi na uređenju prizemlja. Uređeni su parketi, zamijenjeni kameni dovratci, uređen je novi sanitarni čvor te su obnovljene električne i vodovodne instalacije.⁹¹ Tijekom 1993. postavljeno je novo sjeverno i južno kameno stubište. Postojao je plan da se uspostavi vertikalna komunikacija od podruma do prvog kata i dizalo koje bi bilo smješteno u prostoru nekadašnjeg spremišta, no to se nije ostvarilo. Građevinske intervencije koje su rađene tih godina bile su i posljednje do potresa 2020. godine. U ožujskom potresu oštećen je dio svodova na katu i zabatni zidovi dvorišnih krila, a prosinački potres dodatno je ošteti svodne konstrukcije nad katom palače te je uzrokovao horizontalne pukotine oba zabata na zapadnim pročeljima bočnih krila.⁹² Osim oštećenja koje je ostavio potres, 851m² bio je raspoloživi izložbeni prostor 1972. godine, a 1991. godine raspoloživi prostor spada na 242m² i obuhvaća samo južno krilo prvog kata palače. Prostor koji više nije dostupan zauzeli su muzejski predmeti, odnosno, potreba za muzejskim čuvaonicama.⁹³ Isti kapacitet prostora ostao je do 2020. godine. Posljedice potresa potaknule su konzervatorsko-restauratorska istraživanja koja je proveo Hrvatski restauratorski zavod i na temelju njih je Muzej krenuo u proces obnove ove palače.

⁸⁸ Pandžić, 2004., 44.

⁸⁹ Dobronić, 2004., 33.

⁹⁰ Pandžić, 2004., 47.

⁹¹ Ibid., 51.

⁹² Majer Jurišić, Požar i Wolff Zubović, 2021., 23.

⁹³ Pandžić, 2004., 42.

Slika 13. Prizemlje palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch nakon potresa 23.03.2020.

Slika 14. Jedna od prostorija na prvom katu, prosinac 2020. godine. Može se vidjeti kako su se čuvali predmeti u trenutku potresa.

3.3. Palača Ludovik Jelačić (Bivša Palača Državnog hidrometeorološkog zavoda)

Palača Jelačić sagrađena je 1826. godine na temeljima bivše kapucinske crkve.⁹⁴ Povijesno, nagađa se da je u srednjem vijeku na današnjoj parceli bila kapela sv. Marije, a radovi o izgradnji Mesničkih vrata (1557. – 1559.) pokazali su da su Marijina kapela i vrt oko nje sredinom 16. stoljeća pripadali nekim opaticama, iako se o njima ne zna mnogo, zna se da je samostan već 1607. bio u ruševnom stanju.⁹⁵ Gradski magistrat isusovačkom redu, koji u Zagreb dolazi 1606. godine, ustupa dominikanski samostan s kapelom sv. Katarine u jugoistočnom uglu Gradeca, a kako Katarinina kapela nije bila u uporabljivom stanju, isusovci dobivaju i bivšu opatičku kapelu Blažene Djevice Marije u jugozapadnom uglu. Desetak godina kasnije, 1618. na Gradec doseljavaju kapucini te se njima dodjeljuje prostor spomenutog nepoznatog opatičkog samostana i kula remetskih pavlina u sjeverozapadnom uglu Griča. Kako je nastao spor između isusovaca i kapucina, on je riješen dogovorom da će isusovci koristiti kapelu do obnove, to jest, do izgradnje njihove nove crkve. Crkva sv. Katarine, građena za isusovački red, bila je dovoljno velika da se kapela sv. Marije prepusti kapucinima. Iako su obje obnove započele 1620. godine, u tom trenutku kapucinska crkva, Crkva Uznesenja Majke Božje još uvijek nije bila gotova. Gradnja te crkve tekla je polako, a pretpostavlja se da su u gradnji bar djelomično korištene prijašnje strukture. Samostanski kompleks kapucina građen je u pravilu jednobrodnih crkava s dubokim redovničkim korom, dok položaj crkve nije nužno slijedio „tradicionalnu orijentaciju svetišta na istoku s ulazom na zapadu“⁹⁶. I samostan i crkva reda kapucini bile su oštećene u dva požara koja su zahvatila grad Zagreb u 17. stoljeću, a veliko oštećenje ostavio je požar 1706. godine, kada su izgorjeli svi oltari, propovjedaonica i klupe, a izgorio je i samostan s knjižnicom.⁹⁷ Takvo stanje zahtijevalo je obnovu i ponovnu gradnju samostana i crkve koji su završili 1778. godine. Iz te godine sačuvan je plan samostanskog kompleksa na kojem se vidi da je glavno samostansko krilo bilo podignuto na južnom gradskom bedemu, u zapadnom dijelu zemljišta bila su tri samostanska krila, a kompleks je zatvarala crkva. Josip II. 1788. godine kapucinima dokida samostan u Zagrebu pa u njega useljavaju franjevci s Kaptola.⁹⁸ Nakon toga, samostan i crkva 1805. godine prodani su zagrebačkoj županiji, a ona je posjed 1808. prodala Ferdinandu Kulmeru. Ubrzo nakon, cijeli građevinski kompleks zapadno od Lotrščaka došao je u

⁹⁴ Jurić i Ratančić, 2014., 222.

⁹⁵ Ratančić i Škarpa Dubreta, 2021., 13.

⁹⁶ Ibid., 87.

⁹⁷ Ibid., 13.

⁹⁸ Dobronić, 1988., 190.

vlasništvo obitelji Jelačić.⁹⁹ Zgrade bivšeg kapucinskog samostana kupio je Karlo (Dragutin) Jelačić, a prostor nekadašnje crkve i vrta kupio je Ludovik Jelačić. Ludovik je dao srušiti kapelu i pokrenuo proces gradnje nove palače, s time da je dao izgraditi dva različita objekta, palaču sa stanovima za najam te kasino i kavanu, to jest, zgradu javne namjene.¹⁰⁰ Kompleks se dijelio na sjeverni i južni dio parcele, sjeverni je činila dvokrilna dvokatna palača, čije je sjeverno krilo bilo okrenuto Markovićevo (Kapucinskom) trgu i Matoševoj ulici te je bilo rezidencijalno i reprezentativno, s prepoznatljivim sjevernim pročeljem koje se, kao i ostatak palače, pripisuje graditelju Bartolu Felbingeru¹⁰¹. Dijelovi kuće funkcionirali su zasebno, a sve etaže povezivalo je reprezentativno stubište.¹⁰² Uz palaču, nalazile su se dvije staje, drvarnice i ledvenica.¹⁰³ Južno krilo koje je činilo kasino, to jest, klub u kojem su se okupljali protivnici austrijske politike (istomišljenici Jelačića), glavni ulaz imalo je sa Strossmayerovog šetališta, a moglo se ući i kroz dvorište na gornju etažu. Kuću je činio suteran i visoko prizemlje, a komunikacija je bila vertikalna preko dvokrakog stubišta koje je povezivalo istočno i južno krilo. Gradska općina kupuje zgradu 1857. godine kako bi u nju smjestila Kraljevsku realku, a kako je prostor s vremenom postao nedostatan za potrebe škole, 1864. godine proveo se projekt o dogradnji postojeće zgrade. Ti nacrti poslužili su kao prikaz zatečenog stanja uz naznačena rušenja i zidanja, a mogla se vidjeti i prethodna tlocrtna organizacija.¹⁰⁴ Pregradnja koja se provodila 1864. i 1865. godine dovela je do velikih promjena „u osnovnoj organizaciji cijelog kompleksa“¹⁰⁵ tako su se dvije zasebne građevine u tim pregradnjama povezale u trokrilni objekt s glavnim pristupom iz dvorišta. Adaptacije su se provodile za potrebe Kraljevske realke, a godine su značajne jer tada dobivamo gabarite današnje građevine. Južni objekt je dograđen za dvije etaže i time se izjednačio s dvokatnom zgradom sjevernog dijela. U istočnom krilu dograđeno je stubište koje je povezalo sve etaže, a u osi stubišta otvoren je glavni ulaz od kojeg se nastavlja hodnik koji povezuje sva tri krila. Pored tlocrtna dispozicije, sva pročelja osim sjevernog nanovo su oblikovana u duhu historicizma, dok je sjeverno pročelje sjevernog krila ostalo u klasicističkom duhu.¹⁰⁶

⁹⁹ Ibid., 15.

¹⁰⁰ Ratančić i Škarpa Dubreta, 2021., 16.

¹⁰¹ Dobronić, 1988., 194.

¹⁰² Ratančić i Škarpa Dubreta, 2021., 88.

¹⁰³ Dobronić, 1988., 194.

¹⁰⁴ Ratančić i Škarpa Dubreta, 2021., 16.

¹⁰⁵ Ibid., 17.

¹⁰⁶ Ibid., 95.

Slika 15. Joseph Svoboda, Šetalište Grič sa starom zgradom Više realne škole 1862., čuva se u Muzeju grada Zagreba.

Radovi 1864./1865. ostvarili su osnovnu dispoziciju „trokrilne dvokatne građevine“¹⁰⁷, s glavnim stubištem u istočnom krilu koje je postavljeno kao „jedina vertikalna komunikacija od podruma do potkrovlja“¹⁰⁸, a hodnici uz dvorišna pročelja su „glavne horizontalne komunikacijske osi“¹⁰⁹ i ona omogućuju ulaz u prostorije vanjskog pročelja. Također, izgradnjom novog centralnog stubišta uspostavio se i novi ulaz, koji se prebacio na zapadno pročelje istočnog krila, umjesto dotadašnjeg ulaza kroz vežu na sjevernom pročelju sjevernog krila.¹¹⁰ Sjeverno krilo nije imalo toliko adaptacija koliko istočno krilo. U istočnom krilu dodan je novi sanitarni čvor radi potreba učenika, formiran je „pravokutni svjetlarnik“ kako bi se osiguralo osvjetljenje i prozračivanje, produljio se hodnik istočnog krila, a u južnom dijelu kuće formiran je hodnik. Današnja građevina u velikoj je mjeri zadržala tlocrtne elemente koji su nastali u oblikovanjima 1864. i 1865. godine, naravno, u kasnijim preinakama došlo je do rušenja i podizanja pregradnih zidova, no povezanost kompleksa i jednostavna koncepcija vanjskog i unutrašnjeg uređenja ostale su do danas.¹¹¹ Potres koji je pogodio Zagreb 1880. godine ostavio je teška oštećenja na zgradi, no o obnovi tadašnjeg stanja nema podataka. U zgradi, osim zagrebačke realke, od 1883. godine djelovala je i dvorazredna trgovačka škola, a nakon preseljenja realke u školski forum na Donjem gradu, useljava se Ženski licej koji u toj

¹⁰⁷ Ibid., 18.

¹⁰⁸ Ibid., 18.

¹⁰⁹ Ibid., 18.

¹¹⁰ Ratančić i Škarpa Dubreta, 2021., 95.

¹¹¹ Ibid., 97.

zgradi djeluje do 1913. godine. Intervencije koje su ostale zabilježene od tada većinom se odnose na adaptaciju prostora sukladno uredskim potrebama.

Slika 16. Slava Raškaj, Zgrada Velike realke na Griču.

Ukidanjem Kraljevske akademije znanosti u Zagrebu 1850. godine, nestaje mogućnost visokoškolske nastave iz prirodnih znanosti. Prirodnim znanostima se, između ostalih, bavila i Kraljevska velika realka (smještena na Griču), koja je 1861. godine dobila meteorološki opservatorij i iste godine krenula sa svakodnevnom provođenjem motrenja, koje i danas provodi.¹¹² Opservatorij Kraljevske velike realke (kako se Meteorološka postaja zvala do 1880. godine) prvotno je bio smješten na prvom katu sjevernog krila, kasnije se prebacuje na prvi kat južnog krila, a kada se Kraljevska realna gimnazija seli na današnji Rooseveltov trg, Andrija Mohorovičić, upravitelj opservatorija, traži da se opservatorij zadrži na Griču. Od sredine 20. stoljeća, zgrada je kraće vrijeme bila smještaj Banskog i Apelacionog suda, a adaptacije su se većinom svodile na pregradnje većih prostora u manje. Sve daljnje adaptacije svodile su se na prilagodbu zgrade potrebama Hidrometeorološkog zavoda, do 2020. kada potres nanosi nova, dubinska oštećenja i traži novu obnovu.¹¹³

¹¹² Ibid., 19.

¹¹³ Ibid., 22.

4. Prenamjena građevine za muzejske potrebe

Hrvatski povijesni muzej svoju muzeološku koncepciju Muzeja i stalnog postava zamislio je u palači Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch i palači Jelačić. Idejni projekt obnove tih palača načinio je Hrvatski restauratorski zavod, s arhitekticom Anom Škevin Mikulandrom kao glavnom projektanticom. Autor projekta obnove i rekonstrukcije palače Jelačić je Saša Randić i kolege iz njegova ureda Randić i suradnici d.o.o. U projektu je naglasak na velikom ostakljenom pročelju prema Parku Grič te na rješavanju problema kretanja i pristupačnosti svim dijelovima Muzeja s ciljem da se posjetitelji mogu kretati kružno po stalnom postavu. Konzervatorsko-restauratorski radovi na obje palače provedeni su nakon potresa 2020. godine i na temelju toga rađena je projektna dokumentacija. Financije za izradu projektne dokumentacije i provedbu mjera zaštite za palaču Jelačić dobivene su iz Fonda solidarnosti EU i iznose više od 10 milijuna eura, dok se za palaču Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch dobilo 30 milijuna eura. Uz projektni dio, raspisala se i javna nabava za izvođenje radova cjelovite obnove i energetske obnove, a financije će se osigurati iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021.-2026. godine. Prema ravnateljici Muzeja Matei Brstilo Rešetar, odmah od početka bilo je jasno koliko je konstrukcija u lošem stanju, poglavito se pri tom misli na svodne i međukatne konstrukcije i na istočno pročelje (palače Jelačić).¹¹⁴ Kako palača Jelačić ima slojevitou povijesnu strukturu koja je kroz povijest rušena i dograđivana, na umu je svakako trebalo imati da se trebaju očuvati povijesna obilježja i glavni konstruktivni elementi. Prema arhitektu Saši Randiću, u zgradi je postojalo jedno stubište koje nije udovoljavalo propisima iz područja zaštite od požara, što će se riješiti dodavanjem vanjskih stepenica na zapadnom pročelju.¹¹⁵ Glavni ulaz planira se sa Strossmayerova šetališta, a južno krilo u prizemlju planira se povezati s dvorištem. Prema navodu ravnateljice Muzeja glavni restauratorski zahvat čini kasnoantička bifora čiji su ostaci, sredinom prošlog stoljeća, otkriveni na krajnjem istočnom zidu sjevernog krila u zoni 1. i 2. kata. U planu je rekonstrukcija nekadašnje bifore u skladu s konzervatorsko-restauratorskim predloškom, uz prezentaciju iste u interijeru i na pročelju građevine.¹¹⁶

¹¹⁴ Prema usmenom navodu Matee Brstilo Rešetar, (08.05.2024.)

¹¹⁵ <https://express.24sata.hr/top-news/hrvatski-povijesni-muzej-nakon-vise-od-150-godina-dobiva-svoj-stalni-postav-26598> (pristup: 15.07.2024.)

¹¹⁶ Prema usmenom navodu Matee Brstilo Rešetar, (08.05.2024.)

4.1. Muzejska zgrada u kontekstu njezine okoline

Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch nalazi se u Ulici Antuna Gustava Matoša 9 u Zagrebu. Građena je na „zapadnom rubu gornjograskog platoa“¹¹⁷, u sjevernom dijelu stambenog niza koji se pruža od Ulice Tituša Brezovačkog do Parka Grič u smjeru sjever-jug.¹¹⁸ Kako Gornji grad obiluje znamenitostima i turističkim atrakcijama, poput Crkve sv. Marka, Kule Lotrščak i Strossmayerovog šetališta, tako i muzej dolazi do posjetitelja koji žele istražiti povijest Grada i Države. Širina i tekstura kolnika nisu idealne, pogotovo za slabije pokretne ili nepokretne osobe. Kako je Gornji grad pretežito ispunjen institucijama i kućama, parking je vrlo ograničen tako da se do muzeja može doći pješke, autobusom 150 (Garaža Tuškanac) do stanice Markov trg i oko pet minuta hoda ili uspinjačom do Strossmayerovog šetališta uz šest minuta hoda. U slučaju da posjetitelji žele pojesti ručak ili popiti kavu, *Konoba Didov san* udaljena je od Muzeja tri minute hoda, a kavana *Pod starim krovovima* udaljena je četiri minute hoda. Gradska ljekarna nalazi se kod stajališta za autobus 150 (u Ulici Pavla Radića), a u okolici su i dućani koji sadrže sve osnovne potrepštine. Lokacija je takoreći idealna za sve, osim za nepokretne i slabije pokretne osobe koje bez pratnje teže mogu doći do lokacije jer ne postoje niti oznake niti je olakšan put do Muzeja. Nažalost, s obzirom na smještaj u prostoru i okolne građevine, palaču Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch u cjelini se ne može sagledati. Ne postoji mogućnost da se palaču obiđe i detaljno pogleda sa svih strana, što je slučaj s palačom Jelačić, a s obzirom na stil gradnje i sličnost koju ima s okolnim građevinama, posjetitelju koji ne zna što točno traži, teško da bi shvatio da se upravo u ovoj palači nalazi Muzej. Sudeći po prijašnjim načinima oglašavanja, može se primijetiti da je uprava Muzeja toga itekako svjesna pa se za oglašavanje koriste plakatima koji daju osnovne informacije o izložbama. Tako za primjer imamo izložbu „Nedostupna baština – tajne čuvaonica Hrvatskog povijesnog muzeja“ koja se na prvom katu južnog krila odvijala od 12. prosinca 2017. do 30. rujna 2018. Na tom primjeru može se uočiti da osim što je stavljen plakat na kojem stoji ime izložbe te njezino trajanje, po glavnom pročelju palače postavljeni su i kartonski prikazi velikana povijesti kako bi time privukli posjetitelje i nagovijestili karakter izložbe. U budućnosti se uvijek može iskoristiti oglašavanjem putem banera postavljenih po cijelom Zagrebu, a posebice u zoni Donjeg grada (npr. Ilica i Savska cesta) te dodatnim osvjetljenjem u području Parkova, ali i samih palača.

¹¹⁷ Ibid., 62.

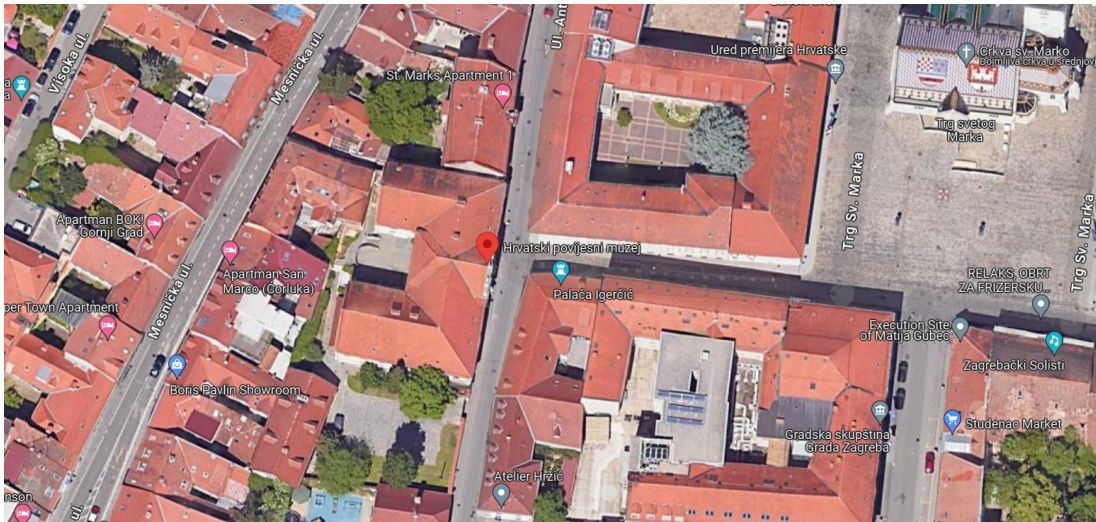
¹¹⁸ Majer Jurišić, Požar i Wolff Zubović, 2021., 62.

Slika 17. Oglašavanje izložbe, Hrvatski povijesni muzej

Slika 18. Oglašavanje izložbe putem plakata koji stoji na ulazu.

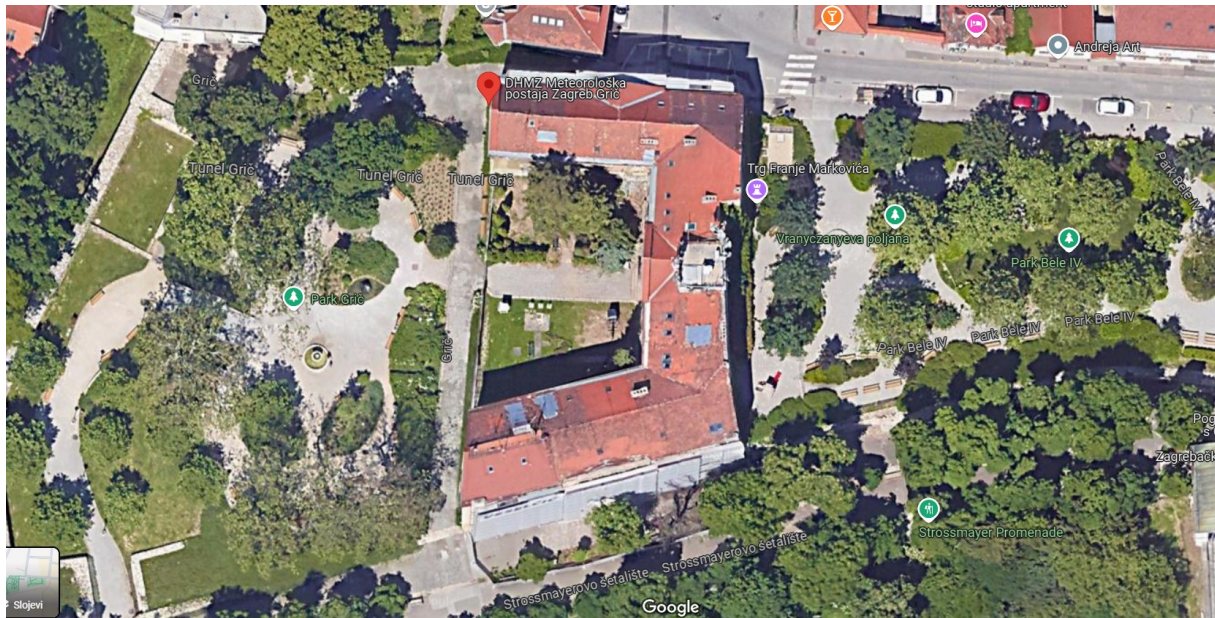
Slika 19. Street view palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch na kojem se može vidjeti smještaj palače u prostoru i koliko je uzak kolni prostor.

Kako se Zagreb nalazi na trusnom području i ima povijest potresa, obnova palače treba posebnu pažnju obratiti na gradnju koja bolje može podnositi tu nepogodu nego što je to podnosila do sada. Zagreb je područje umjerene kontinentalne klime, srednja mjesečna temperatura ljeti (lipanj) iznosi 21,6°C, a zimi (siječanj) 1,0°C. Prevladavaju dani kada ima mnogo sunčeve svjetlosti pa prozori na palači trebaju dodatnu zaštitu kako bi se radovi zaštitili od negativnih posljedica sunčeve svjetlosti. Problem vlage, s kojom je palača već imala problema (radila se obodna drenaža kako bi se isušili zidovi), može se nastaviti i dalje radi odvoda i kanalizacije koji su također problematični jer su instalacije zastarjele.

Palača Jelačić nalazi se na Gornjem gradu, na Vranicanijevoj poljani, točnije između Parka Bele IV i Parka Grič. Sjeverno pročelje sjevernog krila nalazi se uz Trg Franje Markovića, istočno pročelje istočnog krila u neposrednoj je blizini Parka Bele IV, a južno pročelje južnog krila prati Strossmayerovo šetalište. Građevina nema susjednih objekata, a čine ju tri krila koja svojom tlocrtnom dispozicijom formiraju otvoreno unutrašnje dvorište.¹¹⁹ S Trga bana Josipa Jelačića do palače može se doći hodom putem Zakmardijevih stuba, uspinjačom do Strossmayerovog šetališta ili autobusom 150 (Garaža Tuškanac) do Markovog trga uz još pet minuta hoda. Do palače se može doći i putem Mesničke ulice i Tunela Grič koji vodi do Parka Grič te same palače. S obzirom na nedostatak cestovnog prostora i općenito prostora za parking, autom se može doći do određenog dijela Donjeg grada i opet pješke putem Mesničke ulice, Zakmardijevih stuba, autobusom ili uspinjačom. Za osobe koje

¹¹⁹ Ratančić i Škarpa Dubreta, 2021., 45.

su slabije pokretne ili nepokretne put do palače stvara poteškoću, samim time što je teško autom doći do gore, cesta je uska i neravna, a nogostup, ako ga ima, nije dovoljno prostoran da se njime bez problema prolazi te još postoji i problem nepravilnog parkiranja onih koji u blizini rade ili žive.

Slika 20. Street view prikaz palače Jelačić gdje je prikazano kako se glavnom ulazu sa zapadnog pročelja istočnog krila pristupa iz smjera Parka Grič, sjeverno pročelje sjevernog krila zatvara južnu stranu Markovićeve trga, južno pročelje južnog krila prati Strossmayerovo šetalište, a istočno pročelje istočnog krila nalazi se neposredno uz Park Bele IV.

4.2. Muzejska zgrada kao spremnik

Kako su obje palače u procesu obnove i ne postoji mogućnost unutarnjeg razgledavanja samog prostora, treba se napomenuti da su građevine promatrane kroz prizmu konzervatorsko-restauratorskih elaborata, što donosi nepotpuno sagledavanje građevina u kontekstu muzejskog spremnika, odnosno kvalitete i funkcionalnosti unutrašnjosti muzejske zgrade. Doduše, u poglavlju će se prikazati ono što o građevini znamo zasada pa ako ništa, ovakav pregled može biti temelj za nadolazeće istraživanje kada se građevine zapravo budu mogle sagledati u potpunosti.

Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch građevina je oblikom U-tlocrta podijeljena u tri krila. Samu palaču čini osam pročelja, pri čemu je glavno pročelje ono istočno u istočnom krilu. Palaču čine tri etaže, podrum, prizemlje, prvi kat i potkrovlje. Podrum je djelomično ukopan, a pruža se ispod zgrade i ispod terase koja je smještena „u zapadnom dijelu dvorišta

između sjevernog i južnog krila“¹²⁰. Iz Matoševe ulice ulazi se kroz glavni ulaz u palaču, a sporedni ulaz nalazi se kod zapadne terase i u njega se ulazi iz dvorišta. Kamena stubišta iz ulaznog predvorja vode na prvi kat, a sve etaže povezane su jednokrakim stubištem smještenim u južnom krilu.

Slika 21. Prikaz balkonskog dijela palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch

Palača Jelačić građevina je nepravilnog U-tlocrta. Čine ju tri krila s osam pročelja, od kojih je istočno pročelje jedino oblikovano s „pravilnim horizontalnim i vertikalnim podjelama“ bez posebnog oblikovanja. Stilski su sva pročelja u historicističkom stilu, a sjeverno pročelje je u klasicističkom obliku. Na zapadnom pročelju istočnog krila nalazi se glavni ulaz u palaču, a do njega vodi četvrtasto dvorište koje je formirano krilima zgrade. Osim glavnog ulaza, postoji mogućnost ulaza kroz vrata iz dvorišta u sjevernom krilu te ulaz koji vodi iz Strossmayerovog šetališta u južno krilo.¹²¹ Tri krila razlikuju se u svojoj organizaciji etaža zbog pada terena pa su tako etaže sjeverno od stubišta raspodijeljene u

¹²⁰ Vujasinović, 2020., 2.

¹²¹ Ratančić i Škarpa Dubreta, 2021., 45.

podrum, prizemlje, prvi i drugi kat te potkrovlje, dok etaže južno od stubišta raspodijeljene su u suteran, prvi, drugi i treći kat te potkrovlje.¹²²

4.2.1. Eksterijer – vanjski izgled zgrade

Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch ima oblik U-tlocrta, a čini ju osam pročelja. Istočno (glavno pročelje), sjeverno (okrenuto uskom prolazu) i južno pročelje (okrenuto dvorištu) imaju formu položenog pravokutnika, a zapadna pročelja sjevernog i južnog krila imaju formu uspravnog pravokutnika.¹²³ Dvostrešno krovšte zaključuje krila palače, a središnji dio glavnog krila nosi trostrešni krov koji je zasebno formiran iza visokog zabata u osi ulaza.¹²⁴ Ulazno pročelje nalazi se s istočne strane, ima pravokutni izduženi format i proteže se u smjeru sjever-jug te je prepoznatljivo po središnjem rizalitu koji u prizemlju ima glavni portal, a u zabatu, u malom ovalnom prozorskom otvoru, smješten je grb prvotnog vlasnika grofa Vojkovića (Vojkovića). Istaknuti rizalit čine ukošeni pilastri i stupovi sa stiliziranim kapitelima, sam okvir rizalita čine tri lučno zatvorena prozora u razini prvog kata, a zaključen je valovitim profiliranim vijencem čiju središnjicu čini zaglavni kamen u obliku školjke. Pravokutni prozorski otvori pravilno su raspoređeni u zoni prvog kata i prizemlja, izvedeni su u kamenu, a nad prozorskim okvirima prvog kata izmjenjuju se šatorasti i segmentni oblici, s dekorativnim motivima školjki i palmeta. Prozorski okviri prizemlja skromnije su uređeni, prije početka obnove na njima su bile postavljene „trbušaste dekorativne metalne rešetke“, dok su iznad okvira pravokutne uklade, bez dekorativnih elemenata. Južno pročelje skromnije je uređeno i okrenuto prema dvorištu, čini ga sedam prozorskih otvora i dvokrilna vrata u podrumskoj zoni. Prozori zone prizemlja i prvog kata uspravnog su pravokutnog formata, s tim da oni u prizemlju imaju željezne rešetke, a oni na prvom katu istaknutu klupčicu. Na južnom pročelju nalazi se i prepoznatljivi balkon koji je ukrašen trbušastom metalnom ogradom i dvokrilnim staklenim vratima.¹²⁵ Stražnju terasu palače omeđuju sjeverno pročelje južnog krila, zapadno pročelje istočnog krila i južno pročelje sjevernog krila, a karakteristične su identične prozorske osi u prizemlju i na prvom katu, dok se razlikuje visina zapadnog pročelja istočnog krila u odnosu na druga dva pročelja. Uz samu palaču, s južne strane, nalazi se i dvorište s nekoliko parkirnih mjesta za zaposlenike te jednokatna građevina u kojoj se nalaze uredi kustosa te uprava Muzeja.

¹²² Ibid., 50.

¹²³ Majer Jurišić, Požar i Wolff Zubović, 2021., 65.

¹²⁴ Ibid., 65.

¹²⁵ Ibid., 66.

Slika 22. Pročelje palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, srpanj 2024. god.

Slika 23. Pročelje palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, srpanj 2024. god.

Slika 24. Balkon s južne strane te trenutni ulaz u dvorišni prostor i urede za kustose i upravu, srpanj 2024. god.

Slika 25. Prolaz Tepečićev klanac koji se nalazi na sjevernoj strani palače i povezuje Matoševu ulicu s Mesničkom ulicom, srpanj 2024. god.

Palača Jelačić ima oblik U-tlocrta, a raspoređena je u tri krila s osam pročelja. Glavni ulaz u palaču nalazio se na zapadnom pročelju istočnog krila, a istom se pristupa iz Parka Grič. Horizontalno je građevina podijeljena na tri etaže, a etaže raščlanjuje devet prozorskih osi. Palaču čini podrum, prizemlje, dva kata i potkrovlje, pri čemu je podrum u sjevernom krilu potpuno ukopan zbog pada terena, a u južnom krilu podrum je u razini šetališta.¹²⁶ Krov je dvostrešni nad sjevernim i zapadnim krilom, jednostrešni nad istočnim krilom, a svi imaju drvenu krovnu konstrukciju uz pokrov crvenim biber crijepom.

Prozori su drveni, uglavnom su dvostruki i dvokrilni, a krila su zaokretna i podijeljena s dva ostakljena polja. U cijeloj palači su većinom identični, ali razlikuje se prozorska bravarija, pa tako vanjska krila imaju „vanjske vertikalne prečke sa zasunom“, a unutrašnja krila imaju skriveni sustav sa zaokrenutom kvakom. Većina bravarije je povijesna, a ponegdje je novijeg modela. Prvi i drugi kat također imaju drvenu stolariju, ali ponegdje su rađene preinake pa su prisutni noviji dvostruki prozorski otvori bez profilacija, ovakav tip prozora pojavljuje se i u potkrovlju jer su tamo noviji krovni prozorski otvori. Drveni prozori osiguravaju protok zraka, ali istovremeno stvaraju problem nedovoljne izolacije od hladnoće, što može uzrokovati veću potrošnju energije.

Šteta koju je nanio potres pretežito ide na nosivost same konstrukcije palače koja je iznimno oslabila. Urušavanjem dimnjaka, po dva na sjevernom i južnom krilu i jednog na istočnom, uzrokovana su oštećenja krovne konstrukcije i krovnog pokrova. U potresu koji je bio u prosincu, dodatno je popadala žbuka i zabati su dodatno oštećeni.

4.2.2. Interijer – prostorna organizacija

Prostornu organizaciju muzeja u Republici Hrvatskoj određuje *Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije* te se prema njemu svi muzeji Republike Hrvatske trebaju ravnati. Kako je Hrvatski povijesni muzej trenutno u procesu obnove, ovo poglavlje će prikazati kako je stručni tim Muzeja osmislio idejnu koncepciju Muzeja i stalnog postava te rasporedio to u dvije palače.

Konstrukcijsku osnovu **palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch** čine nosivi zidovi zidani opekom, a u donjim zonama opekom i kamenom. U podrumskoj zoni zidovi su kombinacija kamena i opeke te cementnog šprica (debljine 100-120 cm), a ostatak građevine

¹²⁶ Vujasinović, 2020., 2.

ima žbukane zidove. Izložbene prostorije ličene su prema potrebama izložbe koja se u njima izlagala, a ostale prostorije bijelih su zidova.¹²⁷ Bačvasti svodovi koji se nalaze u podrumskim prostorijama rađeni su od opeke, a prostorije su odijeljene masivnim nosivim zidovima ili „zidovima rastvorenim lučnim pojasnicama“¹²⁸. Središnji prostor podruma nešto se razlikuje jer je u tom dijelu izvedena armiranobetonska ploča, a njome je zaključen i prostor ispod zapadne terase. Prizemlje ima sličnu prostornu raspodjelu kao i podrumski zona, s identičnom debljinom nosivih zidova, a pregradni zidovi su debljine 20 cm. Na katu su svi zidovi nosivi i manje su debljine nego donje etaže (45-90 cm), a prostor je podijeljen zidom debljine 45 cm na dva dijela rastvorenim velikim lučnim otvorom. Velika dvorana smještena je u središnjem dijelu glavnog krila, karakterizira ju veća stropna visina od ostalih prostorija, a zaključena je koritastim svodom koji je s gornje strane pojačan pojasnicama. Potkrovlje čine tri zabatna zida, dva s zapadnim pročeljima manjih krila, a jedan nad glavnim ulazom na istočnom pročelju, dok su prostori zapadnog krila ograđeni pregradnim zidovima, a u sjevernom krilu ograđeno je drvenom konstrukcijom radi smještaja depoa.¹²⁹

Osam kaljevih peći gleda se kao povijesna oprema, a iste se nalaze u prizemlju, na prvome katu i na drugome katu. Sve su peći dvodijelne, pri čemu ih karakterizira dvodijelni donji dio kockastog oblika, a gornji dio je izduženiji kvadratni presjek s istaknutim profiliranim vijencem.

Slika 26. Jedna od kaljevih peći.

¹²⁷ Ibid., 67.

¹²⁸ Ibid., 67.

¹²⁹ Vujasinović, 2020., 6.

Podovi podrumskih prostorija popločeni su keramičkim pločicama, a pod u prizemlju ponavlja povijesni predložak te je zaključen „hrastovim kockama položenim u pijesak“¹³⁰. Keramičke pločice imaju prostorije predsoblja te sanitarni čvor, a drveni parket prevladava u ostalim prostorijama. Predsoblja prvog kata popločana su kamenim pločama, a prostorije su popločene drvenim parketima. Tri prostorije prvog kata imaju stare, drvene podove zaključene dvobojnim (žutim i smeđim) drvenim pločama kvadratnog formata, a šest prostorija, uključujući veliku dvoranu, imaju „novije drvene obloge koji imitiraju povijesni predložak (dekorativni element romba i kvadrata)“¹³¹. Povijesna kamena oprema, uz ograde stubišta i okvire ložišta ono je što je sačuvano, dok su kameni elementi okvira prolaza i vrata u prizemlju i podrumu ono što je novije. Stolarija u palači je drvena, pri čemu su podrumski prozori jednostruki i dvokrilni, a prozori prizemlja dvokrilni i dvostruki, dok ih s vanjske strane štite metalne rešetke. Vrata podrumskog i prizemnog dijela novija su stolarija, a na katu je sačuvana povijesna stolarija. Vratašca ložišnih peći, koje su smještene u prostorijama prvog kata, također su drvene, a uz njih su smješteni i stari lusteri, od kojih su svi u pravilnu metalni osim jednog drvenog.¹³²

Slika 27. Ulazna veža prije potresa

¹³⁰ Majer Jurišić, Požar i Wolff Zubović, 2021., 67.

¹³¹ Ibid., 67.

¹³² Majer Jurišić, Požar i Wolff Zubović, 2021., 68.

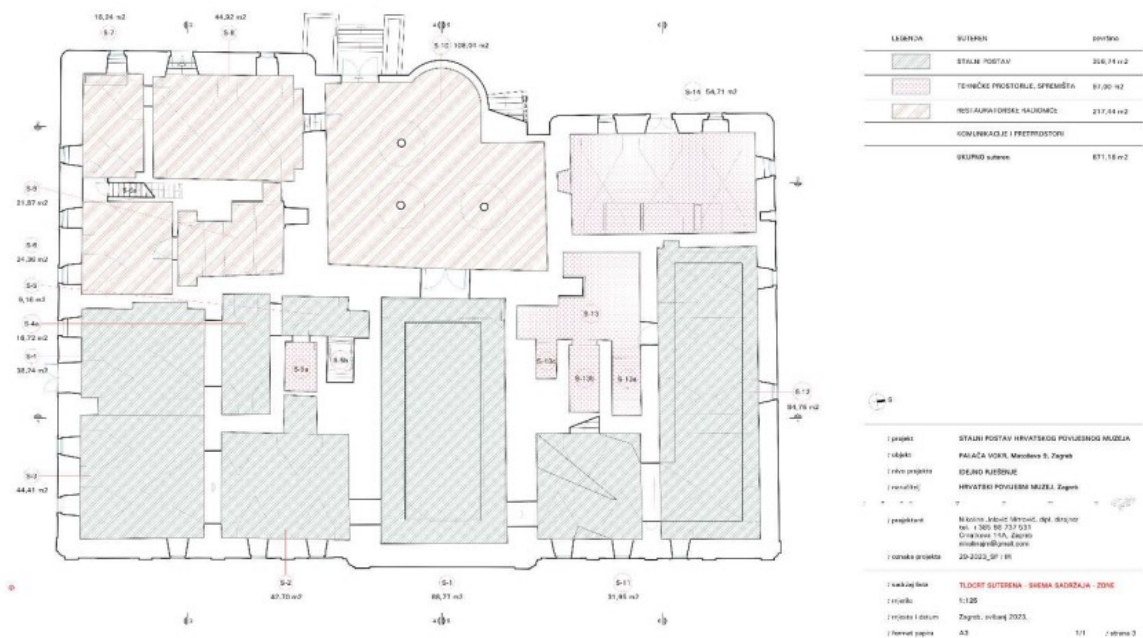
Slika 28. Ulazna veža prizemlja nakon potresa

Slika 29. Velika dvorana prije potresa

Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch raspolaže s otprilike 2400 m² od čega je plan da 1218 m² bude stalni postav, 260 m² za povremene izložbe, polivalentna dvorana će zauzimati

116 m², a na prostor za edukaciju ići će 33 m².¹³³ Iz Matoševe ulice ulazi se kroz glavni ulaz u palaču, a sporedni ulaz nalazi se kod zapadne terase i u njega se ulazi iz dvorišta. Kamena stubišta iz ulaznog predvorja vode na prvi kat, a sve etaže povezane su jednokrakim stubištem smještenim u južnom krilu. Palača je podijeljena na tri etaže: suteren, prizemlje, prvi kat i potkrovlje. Prostorna organizacija suterena uključuje stalni postav (356,74 m²), tehničke prostorije i spremišta (97,00 m²), restauratorske radionice (217,44 m²), komunikacije i pretprostori.¹³⁴ Prijedlog prizemlja uključuje ulazni prostor (92,12 m²), prostor za povremene izložbe (258,41 m²), recepciju i suvenirnicu (32,42 m²), prostor za pedagoške radionice (33,60 m²), garderobu (11,20 m²), tehničke prostorije i spremišta (20,97 m²), kafić (50,98 m²) i sanitarni čvor (26,11 m²).¹³⁵ Prvi kat u svojem prostornom planu ima stalni postav (190,74 m²), multifunkcionalnu dvoranu (112,76 m²), spremište (1,48 m²) i komunikacije.¹³⁶ Prema ovome se može zaključiti da se stalni postav primarno planira u suterenu, a djelomično i na prvom katu. Prizemlje je rezervirano za potrebe posjetitelja i za komunikaciju koju ostvaruju s muzejskim osobljem i predmetima te za povremene izložbe.

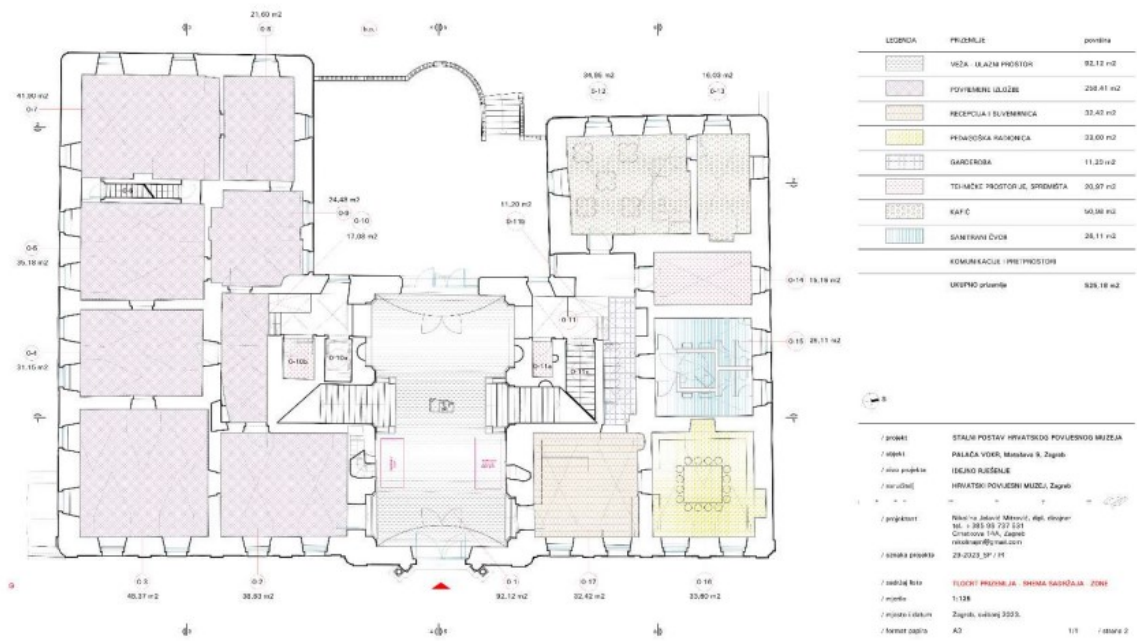
¹³³ Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 5.

¹³⁴ Ibid., 10.

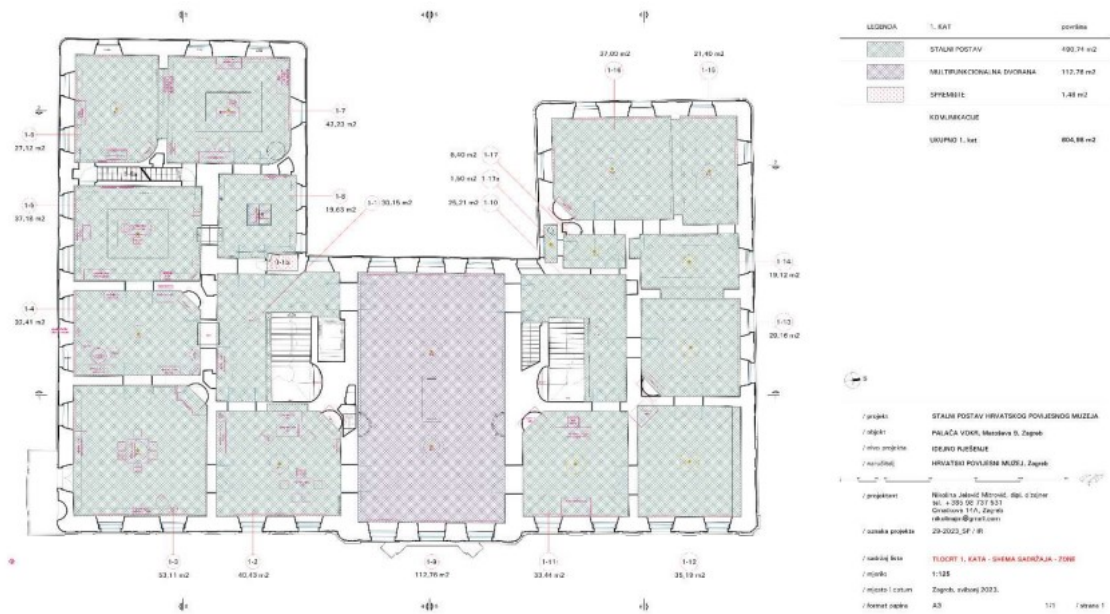
¹³⁵ Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 11.

¹³⁶ Ibid., 12.

Slika 30. Tlocrtni prikaz idejnog rasporeda sutereana palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch

Slika 31. Tlocrtni prikaz idejnog rasporeda prizemlja palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch

Slika 32. Tlocrtni prikaz idejnog rasporeda prvog kata palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch

Unutrašnje uređenje **palače Jelačić**, s obzirom da je bilo nekoliko obnova za potrebe škole pa onda i za radne sobe i urede Hidrometeorološkog zavoda, jednostavno je i prilagođeno tim potrebama. Tako su zidovi, svodovi i stropovi žbukani i ličeni bijelom bojom. Ovdje su iznimka sanitarni čvorovi, čiji su zidovi i podovi prekriveni keramičkim pločicama. Podovi se više razlikuju ovisno o prostorijama, tako je u sjevernom dijelu podruma betonski pod, a u južnom dijelu pod je prekriven keramičkim pločicama, lijevanim betonskim podom i laminatom. Podovi u prizemlju u sjevernom dijelu pokriveni su „kombinacijom kamenih ploča i cementa“, a u prostorijama su postavljeni parketi. Većinom su svugdje noviji parketi, a postoji nekoliko prostorija koje imaju povijesni drveni parket s letvicama koje su slagane u riblju kost (istočna prostorija južnog krila u prizemlju, hodnici gornjih etaža).

Kako je palača dosta stara i prolazila je kroz obnove, prisutni su razni materijali i tehnike gradnje. Podrumska etaža je najstarija pa su tako u sjevernom krilu zidovi građeni mješavinom opeke i kamena, a u južnom krilu zastupljena je isključivo opeka. Svodovi su građeni od opeke, ali se dijele na bačvaste i kupolaste svodove. Zidovi i svodovi prvog i drugog kata pretežito su građeni opekam. Glavno stubište je zidano s drvenim gazištima stuba, a podrumsko stubište je zidano u cijelosti. Istočno stubište prema opservacijskoj terasi je metalno, a južno stubište je drveno.

Vratna stolarija palače dijeli se na dvije vrste pri čemu prvu čine „vrata s profiliranim okvirima, drvenom uklađenom oplatom niše te uklađenim vratnim krilima“ koje nalazimo na svakoj etaži, a mogu biti jednokrlna ili dvokrlna i različitih dimenzija. To je stolarija koja datira u kraj 19. i početak 20. stoljeća i nije prolazila kroz recentnu obnovu. Druga vrsta su vrata koja su jednokrlna bez uklada i bez profilacija, a nalazimo ih u prostorijama sanitarnih čvorova, na prvom katu (južni dio), drugom katu (cijeli kat) te potkrovlju. Takva stolarija je primjer nedavnih promjena i raspodjela prostora.

Centralno stubište povezuje sve etaže u zgradi, a smješteno je uz glavni ulaz istočnog krila. Istočno krilo potkrovlja uređeno je za urede, dok je sjeverno i južno krilo tavanski prostor koji se ne koristi. Podrumski zidovi variraju u debljini od 80 do 170 cm i građeni su od opeke i kamena, dok se zidovi u prizemlju stanjuju na 70 do 130 cm. Prostorije u istočnom krilu i kolni prolaz u sjevernom krilu odvajaju poprečni nosivi zidovi, dok sve ostalo odvajaju nenosive i tanje pregrade.¹³⁷ Prvi kat ima još tanje zidove koji variraju od 55 do 95 cm, a poprečni nosivi zidovi odjeljuju prostorije samo u istočnom krilu. Po pitanju svodova, svođeni

¹³⁷ Ibid., 6.

su hodnici, a na drugom katu svođen je samo hodnik koji se nalazi u sjevernom krilu, dok su sve ostale prostorije zaključene drvenim grednicama.¹³⁸

Palača Jelačić također raspolaže s otprilike 2400 m², od čega na stalni postav odlazi 1197 m², na povremene izložbe 186 m², a na prostor za edukaciju 50 m².¹³⁹ Na zapadnom pročelju istočnog krila trebao bi se nalaziti glavni ulaz u palaču, a do njega bi vodilo četvrtasto dvorište formirano krilima zgrade. Pored glavnog ulaza, postoji mogućnost ulaza kroz vrata iz dvorišta u sjevernom krilu te ulaz koji vodi iz Strossmayerovog šetališta u južno krilo. Etaža prizemlja uključuje stalni postav (216,10 m²), hodnike u funkciji stalnog postava (83,87 m²), tematske povremene izložbe (100,85 m²), otvoreni depo (55,67 m²), prostor za pedagošku radionicu (38,37 m²), tehničku prostoriju (7,27 m²), sanitarni čvor (1,81 m²).¹⁴⁰ Prvi kat uključuje stalni postav (101,72 m²), hodnike u funkciji stalnog postava (100,85 m²), stakleni most (74,75 m²), tehničku prostoriju (7,27 m²) i sanitarni čvor (11,81 m²).¹⁴¹ Etaža drugog kata identična je etaži prvog, dakle uključuje stalni postav (384,74 m²), hodnike u funkciji stalnog postava (106,45 m²), stakleni most (76,96 m²), tehničku prostoriju (7,27 m²) i sanitarni čvor (10,85 m²).¹⁴² Iz ovog se može vidjeti da stalni postav zauzima svaku etažu, ali najviše prostora odvojeno je za njega na drugom katu.

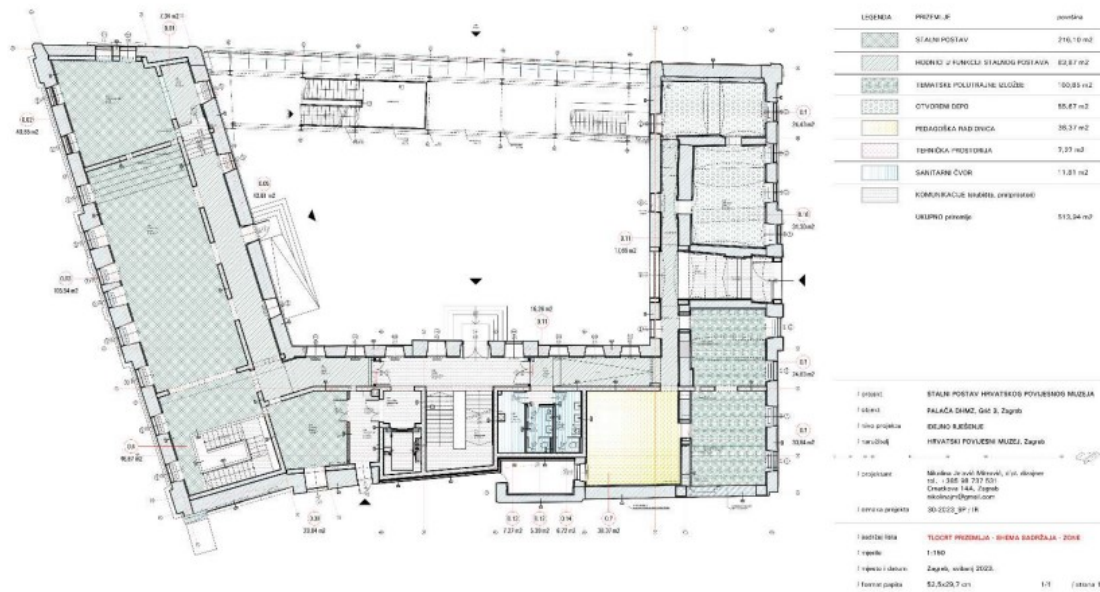
¹³⁸ Ibid., 6.

¹³⁹ Ibid., 5.

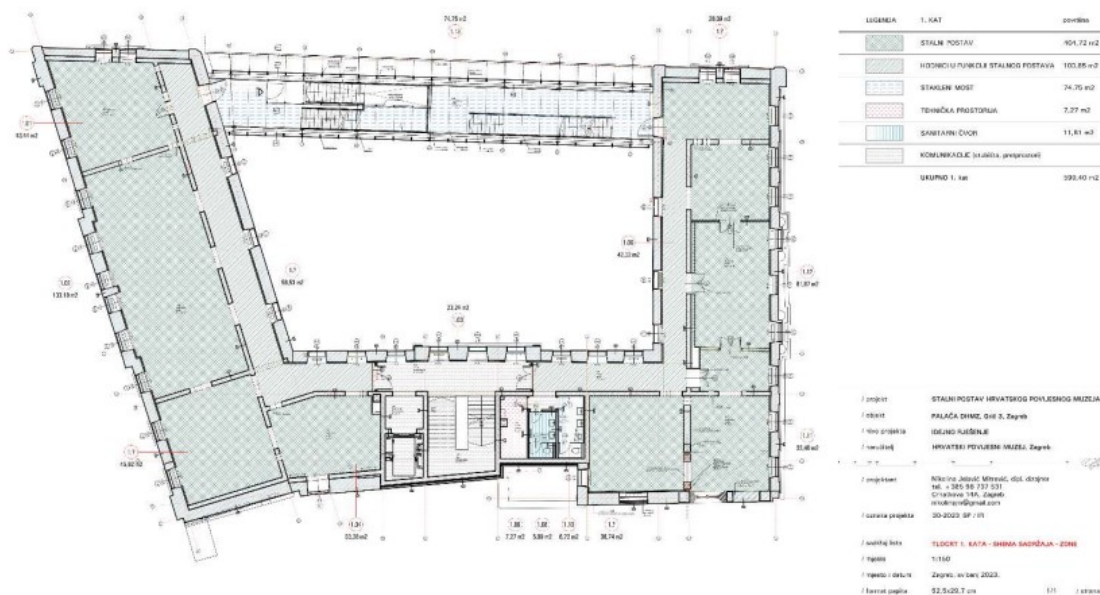
¹⁴⁰ Ibid., 15.

¹⁴¹ Ibid., 16.

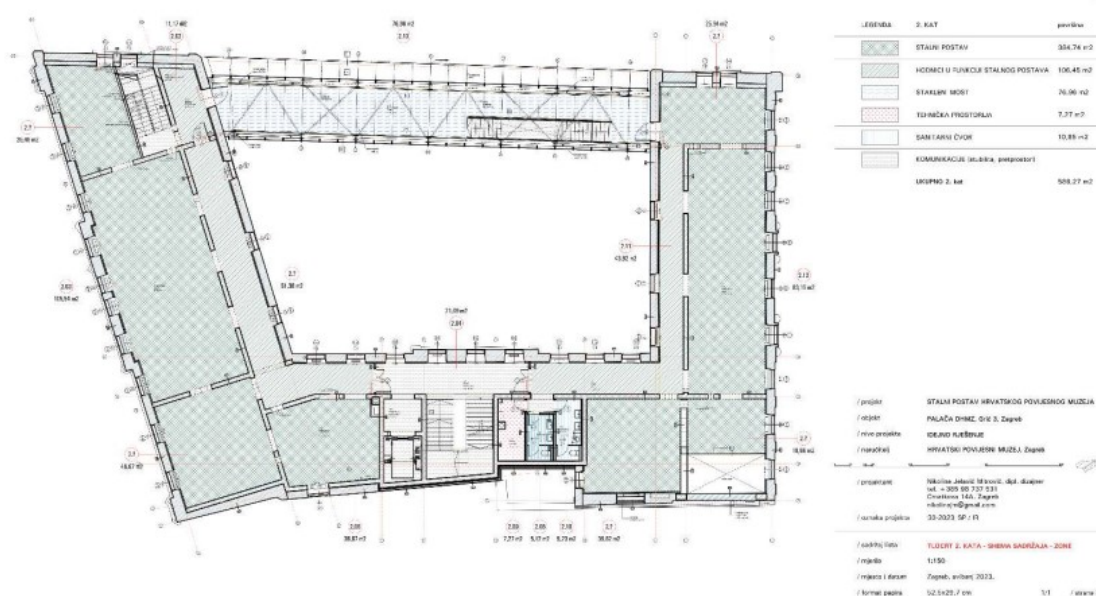
¹⁴² Ibid., 17.

Slika 33. Tlocrtni prikaz idejnog rasporeda prizemlja palače Jelačić

Slika 34. Tlocrtni prikaz idejnog rasporeda prvog kata palače Jelačić

Slika 35. Tlocrtni prikaz idejnog rasporeda drugog kata palače Jelačić

Slika 36. Idejni prikaz prema arh. Saši Randiću i suradnicima kako bi trebao izgledati stakleni most koji bi povezivao zapadno pročelje sjevernog krila i zapadno pročelje istočnog krila

Muzeološki program Muzeja čine tri režima: otvoreni, poluotvoreni i zatvoreni režim. Otvoreni režim čine prostori koji ostvaruju komunikaciju s publikom, a to su: stalni postav, povremene izložbe, prostor za edukaciju, polivalentna dvorana, glavni ulaz, blagajna,

garderoba, muzejska kavana, muzejska knjižara i suvenirnica te otvoreni prostor. Prostorije poluotvorenog režima služe radu uprave, stručnog i tehničkog osoblja, a to su: službeni ulaz, radionice, prostorije za spremačice i tehničku službu, skladišta za kataloge i suvenire, ekonomat, studijske čuvaonice, uprava, administracija, stručno osoblje, dokumentacijsko-informacijski odjel i knjižnica s prostorom za stručne korisnike. Zatvoreni režim koriste isključivo zaposlenici Muzeja i to su većinom prostori čuvaonica muzejske građe: glavna čuvaonica muzejske građe, priručni depoi, karantena, restauratorsko-konzervatorska radionica, kontrolna soba, transportni ulaz i pogon.¹⁴³

4.3. Muzejski sadržaj – od zaštite do komunikacije

S obzirom na trenutni proces obnove i nepostojeći stalni postav, trenutno se ne može adekvatno sagledati i komentirati sadržaj koji Muzej misli predstaviti. Tako se u ovom poglavlju daje prikaz idejnog, budućeg muzejskog sadržaja. Ono što se može reći jest da Muzej, čak i u nedostatku vlastitog prostora za izložbe, stvara muzejski sadržaj i izložbe koje gostuju u drugim muzejima ili u virtualnoj sferi. Virtualna izložba „Ivana Brlić Mažuranić u Hrvatskom povijesnom muzeju“ trenutno se može pogledati na web stranici Hrvatskog povijesnog muzeja, a predstavlja baštinu iz fundusa Muzeja koji prikazuju privatni i javni život književnice povodom 150. obljetnice njezina rođenja.¹⁴⁴ Usto, u Arheološkom muzeju u Zagrebu gostovala je izložba „Umjetnost u prkos ratu – Prvi kongres kulturnih radnika Hrvatske u fundusu Hrvatskog povijesnog muzeja“ koja je rađena povodom 80. godišnjice održavanja III. zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH), a izložila su se umjetnička djela iz Likovne zbirke 20. stoljeća iz fundusa Muzeja. Pored dva recentnija primjera, na web stranici Muzeja postoji još niz virtualnih izložbi koje daju mogućnost upoznavanja predmeta iz muzejskog fundusa, a treba spomenuti i newsletter koji svaka dva tjedna zainteresirane obavještava o četiri područja: izložbama (gostujućim ili virtualnim), obljetnicama, crticama o predmetima iz fundusa te zanimljivostima iz hrvatske povijesti.

4.3.1. Zaštita muzejskih predmeta

Zaštita muzejskih predmeta ili baštine najvažniji je korak u kontekstu očuvanja predmeta. Njezina je svrha očuvati identitet i materijalnost predmeta i usporiti propadanje

¹⁴³ Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 4.

¹⁴⁴ „Izložbe“ <https://www.hismus.hr/hr/izlozbe/virtualne-izlozbe/ivana-brlic-mazuranic-u-hrvatskom-povijesnom-muzeju/> (pristup: 17.07.2024.)

istog, a to čini kroz istraživanje samog predmeta kako bi se čim više o njemu znalo i sukladno tome ga se štitilo.¹⁴⁵ Kako bi se adekvatno pripremili za nepogodu i kako bi osoblje znalo djelovati, treba pratiti *Pravilnik o metodologiji za izradu procjena ugroženosti i planova zaštite i spašavanja*¹⁴⁶, koji pomaže u procjeni rizika koji prijete posjetiteljima, osoblju i muzejskim zbirkama. Prema Pravilniku, nesreće dijelimo na: prirodne, tehničko-tehnološke, nesreće uzrokovane rukovanjem ili radom s opasnim stvarima te ratna djelovanja i terorizam.¹⁴⁷ Osim nesreća, uzroke oštećenja možemo podijeliti na unutarnje i vanjske. Unutarnja oštećenja predmeta svoje uzroke nalaze u svojstvima materijala i konstrukcije te slaboj izvedbi, dok se vanjski uzroci oštećenja odnose na prirodne uvjete, klimu, biološke uzroke, prirodne katastrofe, namjerna i nenamjerna razaranja od strane čovjeka koja mogu baštinu oštetiti namjerno ili slučajno.¹⁴⁸

Muzejski predmeti čuvaju se sukladno svojim potrebama koje se, prema I. Maroeviću, razlikuju prema tri temeljne karakteristike: materijal i struktura, oblik i način obrade te značenje predmeta, tj. njegova muzealnost.¹⁴⁹ Prvenstveni zadatak svakog muzeja je da sačuva muzejske predmete u njihovoj cjelovitosti, a isto se postiže stvaranjem uvjeta u kojima predmeti mogu „nesmetano živjeti ispunjavajući funkciju zbog koje su izdvojeni u muzejski kontekst“.¹⁵⁰ Zaštita muzejskih predmeta obuhvaća razne oblike muzejske djelatnosti poput sabiranja predmeta i donošenje istih u muzej, preventivne mjere koje se tiču pripreme odgovarajućeg prostora za predmete, kurativne mjere koje se odnose na uklanjanje posljedica mogućih oštećenja, a istovremeno i na produljenje trajanja i povećanje otpornosti predmeta. Uz to, ništa manje važno, provodi se dokumentacija, inventarizacija i svi ostali oblici bilježenja kako bi se odredila vrijednost samog predmeta i sukladno tome ga zaštitila od svih mogućih nepogoda.¹⁵¹ Osim kvalitete arhitekture, odnosno, osiguravanja adekvatnih prostorija koje služe temeljnim muzejskim funkcijama (istraživanje, zaštita i komunikacija), treba obratiti pažnju na preventivne mjere koje osiguravaju zaštitu muzejskih predmeta. Preventivne mjere uključuju osiguravanje povoljnih mikroklimatskih uvjeta, stabilan odnos temperature i relativne vlage zraka te zaštitu od štetnih utjecaja prirodne sunčeve svjetlosti kao i od umjetne svjetlosti. Unutar zgrade treba se provesti preventivna zaštita kako bi se

¹⁴⁵ Maroević, 1993., 169., 170.

¹⁴⁶ Pravilnik o metodologiji za izradu procjena zgroženosti i planova zaštite i spašavanja, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_03_30_534.html, (pristup: 25.06.2024.)

¹⁴⁷ Ibid., Članak 7.

¹⁴⁸ Maroević, 1993., 181.

¹⁴⁹ Maroević, 1993., 174.

¹⁵⁰ Maroević, 1993., 174.

¹⁵¹ Ibid., 171.

muzejski predmeti sačuvali od mogućih štetnih posljedica unutarnjih i vanjskih elemenata. Time se sprječava mogućnost propadanja muzejske građe, poput fizičkih naprezanja materijala, pojave korozije uzrokovane vlagom, pojava mikroorganizama, ali i oštećenja organskih materijala uzrokovanih fotokemijskim razaranjem.¹⁵² U zaštitu muzejskih predmeta ulazi i dezinfekcija i dezinsekcija, odnosno, održavanje muzejskih predmeta. U slučaju da prevencija zaštite muzejskih predmeta ne uspije, muzejski se predmeti konzerviraju i restauriraju. Konzerviranje je „najneutralniji oblik fizičkog zadiranja u materijal“¹⁵³, a služi kako bi se unošenjem novih materijala u oštećeni muzejski predmet pomoglo da taj predmet ponovno očvrstne. Restauracija je složeniji proces, koji nastupa kada predmetu treba dodati dio koji je kroz svoje postojanje izgubio ili mu je nedostajao. Razlika je što se konzerviranjem čuva izvorno značenje predmeta, dok se restauracijom to značenje najčešće mijenja i dobiva se nova interpretacija.¹⁵⁴

Osvjetljenje, kako muzejskih predmeta, tako i same muzejske zgrade, oduvijek je bitna odrednica muzejske arhitekture. Od samih početaka muzeji su se oslanjali na prirodno dnevno svjetlo koje je dopiralo kroz prozorske i krovne otvore, a umjetno osvjetljenje prvi put se koristi u Victoria i Albert muzeju 1857. godine.¹⁵⁵ Umjetnom rasvjetom mijenja se i pristupačnost muzeja publici jer muzeji produljuju svoje radno vrijeme i postaju dostupni i tijekom večernjih sati. Druga polovica 20. stoljeća donosi prva istraživanja o štetnosti dnevnog svjetla na muzejske predmete, što potiče sve više muzeja da odabiru umjetnu rasvjetu naspram dnevnog svjetla. Ali kako muzejsko osvjetljenje uvelike određuje iskustvo i percepciju posjetitelja, prirodno svjetlo tu prednjači nad umjetnom rasvjetom jer pruža ugodnije i posebnije iskustvo promatranja predmeta. Osim ugodnijeg promatranja muzejskih eksponata, osvjetljenje je jednako bitno i za to kako se posjetitelji osjećaju u muzeju te koliko se dugo u njemu misle zadržati. Takozvani „muzejski umor“ može biti određen, između ostalog, upravo muzejskim osvjetljenjem. Kako bi se spriječio zamor posjetitelja i zadržala njihova pažnja, treba paziti na raspodjelu osvjetljenja u muzejskim prostorima te izbjegavati intenzivno i prigušeno osvjetljenje. Zaposlenici su jednako bitni kada se određuje osvjetljenje muzejskog prostora, pri čemu je za zaposlenike ipak bitnije da u uredskim prostorijama imaju prozore kako bi imali čim više prirodnog svjetla, što, na temelju istraživanja, smanjuje stres i

¹⁵² Maroević, 1993., 175.

¹⁵³ Ibid., 175.

¹⁵⁴ Ibid., 176.

¹⁵⁵ Iordanidou, 2017., 14.

pospješuje kvalitetu rada.¹⁵⁶ Pored identiteta koji osvjetljenjem poprima muzejski prostor, prirodno svjetlo jedan je od primarnih izvora obnovljive energije, a time ima ključnu ulogu u zaštiti okoliša, a uz to smanjuje potrošnju energije. Kada se govori o zaštiti muzejskih predmeta, tada je odnos s osvjetljenjem dosta drugačiji. Prekomjerna i nekontrolirana količina prirodne svjetlosti može dovesti do oštećenja predmeta, a tu ponajviše govorimo o oštećenjima poput izbljeđivanja, ali i fizičkih i kemijskih oštećenja materijala. Najveći je problem što se takva oštećenja ne mogu popraviti, već se jedino mogu spriječiti pa tako osvjetljenje uvijek treba biti unaprijed promišljeno. Kada se govori o umjetnoj rasvjeti, ultraljubičasto zračenje (UV) i infracrveno zračenje (IR) mogu nanijeti fotokemijsku štetu pa se svakako preporuča da se takve zrake eliminiraju čim je više moguće. Ulazak svjetlosti u zgradu može se odrediti postavljanjem prozora na način da se odredi gdje sunčeva svjetlost dopire i kako se kreće tijekom dana. Kod dizajniranja muzejske zgrade, treba obratiti pažnju na orijentacijske točke kako bi se maksimalno iskoristila sunčeva svjetlost bez da direktno nanosi štetu. Na primjer, svjetlost koja dopire sa sjeverne strane nije previše intenzivna pa se i preporuča da se prozorski otvori orijentiraju ka sjeveru. Uvijek postoji opcija da se prozori „zatvore“ i time se kompletno spriječi ulazak sunčeve svjetlosti pri tom se oslanjajući u potpunosti na umjetnu rasvjetu.

Muzejske predmete treba štiti i od prirodnih katastrofa. Kod takvih opasnosti, primarna preventivna mjera je određivanje lokacije koja je čim sigurnija, a nakon toga slijedi projektiranje i izgradnja građevine kako bi bila otporna na čim više rizika. Za muzejsku građu veliki problem predstavlja voda, odnosno prodiranje vode u prostorije koje čuvaju ili izlažu muzejske predmete. Poplave mogu biti uzrokovane padalinama koje mogu doprijeti s ceste i slijevati se u podrum ili neadekvatnim sistemom kanalizacije koja ne može podnijeti obilje vode. Usto, poplave mogu biti uzrokovane puknućem vodovodnih cijevi ili cijevi centralnoga grijanja, što ovisi o starosti instalacija i njihovu održavanju.¹⁵⁷ Kako bi se muzejska građa zaštitila od vode, potrebno je izbjegavati pohranjivanje iste u podrumске prostorije (što je najčešći slučaj s muzejskim čuvaonicama). Obilne kiše mogu uzrokovati bujice koje u muzejsku zgradu mogu ući upravo kroz vrata ili podrumске prozore, a na području Zagreba takve kiše sve su češća i nepredvidiva pojava. Također, poplave mogu biti uzrokovane i prokišnjavanjem krova. Krovšte je potrebno provjeravati i održavati kako se ne bi ugrozili niži katovi građevine. Kod kiše je zato iznimno bitno da se predmeti smjeste na čim više

¹⁵⁶ Ibid., 19.

¹⁵⁷ Laszlo, Perčinić Kavur, Stublić, 2011., 2.

katove te da se redovito provjeravaju instalacije, uz provjeravanje relativne vlažnosti zraka u prostorijama.

Od požara također treba zaštititi građevinu. U slučaju palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, iako je građena od mješavine opeke i betona, grede koje su postavljene u tavanskim prostorijama predstavljaju opasnost zapaljivog materijala. Izlaz za nuždu i općenito prohodnost prostora dovoljna je da se zgrada evakuira u najbržem mogućem roku. U slučaju palače Jelačić, uprava Muzeja je svjesna da su dva krila udaljena i nespojena, a radi *Zakona o zaštiti od požara*, planira se izgraditi staklena stijena/most koji povezuje dva krila i time daje veći prostor za evakuaciju i prohodnost.¹⁵⁸ Obje palače imaju više ulaza od jednog, a isti su smješteni na različitim stranama građevine pa samim time mogućnost evakuacijskog izlaza uvijek je ostvariva mogućnost.

Potres je dobro poznata nepogoda koja područje Zagreba i okolicu pogađa stoljećima. Velike štete koje su uzrokovala dva potresa 2020. godine još i danas se saniraju. Kod potresa, prevencija zaista spašava život. Potrebno je izgraditi konstrukciju zgrade koja može izdržati jačinu potresa koje je predviđeno za to područje, a isto se može saznati putem seizmičke karte ili statičara koji procjenjuje statiku zgrade.¹⁵⁹ Uz to, postoje i propisi o postpotresnoj gradnji koje bi trebale slijediti sve nove muzejske zgrade. Ako već postoji situacija da se muzej nalazi u staroj zgradi koja, sukladno *Registru kulturnih dobara*, ima posebne uvjete obnove i ne smije se cjelovito mijenjati, tada se muzejsko osoblje treba čim više fokusirati na zaštitu predmeta. Predmeti i muzejska oprema koji su slobodno stojeći trebaju biti fiksirani, a to se odnosi na izlagačke vitrine, postamente, aparate za gašenje požara pa sve do uredskog namještaja.¹⁶⁰ Predlaže se da se koriste metalni ormari za pohranu građe, koliko god je to moguće. Ako potres zahvati izložene predmete, pogotovo jer se oni mogu lako prevrnuti ili slomiti, potrebno je iste pričvrstiti za postolje. Muzejskim voskom mogu se učvrstiti manji predmeti, a veće predmete može se pričvrstiti ljepilom koje upotrebljavaju restauratori, dok se skulpture pričvrste vijcima za podlogu.¹⁶¹ Naravno, preporuča se i da se vrata prostorija otvaraju prema van, da se provjeri jačina ili lakoća otvaranja prozora i vrata, veća upotreba laminiranog stakla, korištenje sigurnosne folije koja sprječava pucanje stakla te da se ne pretrpavaju čuvaonice i izložbeni prostori predmetima¹⁶²

¹⁵⁸ Prema usmenom navodu Matee Brstilo Rešetar (08.05.2024.)

¹⁵⁹ Ibid., 5.

¹⁶⁰ Laszlo, Perčinić Kavur, Stublić, 2012., 7.

¹⁶¹ Ibid., 14.

¹⁶² Ibid., 16,17.

Za svaku nesreću potrebno je odrediti što spašavati prvo kad se određena nepogoda dogodi. Kriteriji koji određuju prioritete pri spašavanju predmeta dijele se na opće i posebne kriterije.¹⁶³ Kod općih kriterija treba procijeniti koja vrsta nesreće se može dogoditi, kakva je vrijednost predmeta (umjetnička, znanstvena...), kakav je značaj predmeta unutar sakupljene zbirke i kolika je rijetkost pojedinog predmeta. Posebni kriteriji ispituju procijenjenu vrijednost predmeta, razinu osjetljivosti predmeta, kolika je osjetljivost na pojedine vrste šteta od vode, vatre i ostalih vanjskih utjecaja, koliko je lako ili teško manipulirati predmetima i gdje su smješteni te koliko je teško ili lako rukovati predmetima sukladno njihovim karakteristikama.¹⁶⁴ Nakon što se odredi lista prioriteta, potrebno je isplanirati način postupanja u trenutku nesreće. Plan zaštite i spašavanja treba činiti tri komponente: pripremu, reakciju i obnovu. Priprema kroz prevenciju, prioritete korake i obuku nastoji osigurati da je cjelokupno osoblje muzeja spremno na nesreću i da zna što je u tom trenutku njegova uloga. Reakcija se odvija nakon što nesreća nastupi i cilj je da se prvotno spasi ljude, a onda i odredi šteta koja je nastala. Za kraj dolazi obnova, odnosno procjena i saniranje štete.¹⁶⁵

4.3.2. Istraživanje muzejskih predmeta

Istraživanje muzejskih predmeta je „temeljna funkcija koja unapređuje znanstvenu vrijednost zbirke i povećava zalihost znanstvenih informacija koje nastaju kao rezultat tog procesa“¹⁶⁶. Istraživanje muzejskih predmeta sastoji se od analize i opisa predmeta, vrednovanja predmeta i primijenjena istraživanja u odnosu na konzerviranje, restauriranje i izlaganje predmeta.¹⁶⁷

Kako bi kvalitetno i pravilno mogao provoditi istraživanje predmeta u svom bogatom fondusu, Hrvatski povijesni muzej u planu ima osigurati prostore koji su za to potrebni: skladišta za kataloge i suvenire, studijske čuvaonice, dokumentacijsko-informacijski odjel, karantena, restauratorsko-konzervatorska radionica, kontrolna soba, transportni ulaz. Prema popisu zaposlenika na njihovoj web stranici, vidi se da muzej raspolaže s dovoljno zaposlenika koji odrađuju poslove istraživanja muzejskih predmeta – digitalizacija, informatizacija, restauracija, vođenje kataloga i inventar.¹⁶⁸

¹⁶³ Laszlo, Perčinić Kavur i Stublić, 2011., 9.

¹⁶⁴ Laszlo, Perčinić Kavur i Stublić, 2011., 10.

¹⁶⁵ Laszlo, Perčinić Kavur i Stublić, 2012., 1.

¹⁶⁶ Maroević, 1993., 185.

¹⁶⁷ Ibid., 186.

¹⁶⁸ Djelatnici, <https://www.hismus.hr/hr/o-muzeju/djelatnici>, pristup: 20.06. 2024.

4.3.3. Komunikacija muzejskih predmeta

Komunikacija kao prenošenje saznanja o predmetu i njegovoj vrijednosti smatra se jednim od „temeljnih ciljeva svih djelatnosti koje se bave zaštitom, izučavanjem i posredovanjem vrijednosti baštine“, a najvažniji oblik komunikacije, kada govorimo o arhitekturi muzeja, smatra se izložba. Izložbom se izmjenjuju poruke između posjetitelja i predmeta koje izlažemo, a u tom procesu posjetitelji postaju sudionici vrijednosti, značenja i spoznaja koje taj predmet sadržava.¹⁶⁹

Hrvatski povijesni muzej svoju komunikaciju s posjetiteljima želi uspostaviti stalnim postavom, povremenim izložbama, radionicama i vodstvima. Kako bi ustvrdili što posjetitelji žele vidjeti u stalnom postavu Muzeja provedena je online anketa „Stalna izložba Hrvatskog povijesnog muzeja“ od strane dr. sc. Željke Miklošević. Uzorak ispitanika čini 68,70% zaposlenih, 20,40% studenata, 7% umirovljenika, 1,60% nezaposlenih, a preostalih su 2,30% učenici i drugi.¹⁷⁰ Anketa je ispitala posjećenost stalne izložbe nakon što se otvori (97,7%), kvalitetu znanja povijesti (64,47% veliko i vrlo veliko, a 34% malo i vrlo malo), razina interesa za određena razdoblja na stalnom postavu (83% Moderno doba, 83% srednji vijek, 82,1% Prvi svjetski rat i Međuratno razdoblje, 81% Osmanska opasnost, 79% Drugi svjetski rat i razdoblje nakon rata, 64% Domovinski rat i samostalna RH, 63% razdoblje „prije Hrvata“), generalne interese na izložbi (originalni predmeti i osobne priče 93%, informacije o važnim osobama 88%, multimedijalan sadržaj 85% te informacije o povijenim događajima u Europi 83%) te razinu interesa za saznavanje prošlosti Hrvatskog povijesnog muzeja (79,60% potvrdni odgovor, a 93,10% potvrdni odgovor za palače Hrvatskog povijesnog muzeja).¹⁷¹

Po pitanju komunikacije edicije, Hrvatski povijesni muzej svoju je izdavačku djelatnost redovito provodio do 2023. godine. Izdavačka djelatnost obuhvaća izložbene vodiče, izložbene plakate, vodiče kroz fondove muzeja, a objavili su i *Vodič kroz edukativnu djelatnost Hrvatskog povijesnog muzeja*. Muzej je svoju komunikaciju s posjetiteljima temeljio na edukativnim radionicama i vodstvima te gostujućim izložbama. Dobar prikaz edukativne djelatnosti muzeja daje *Vodič kroz edukativnu djelatnost Hrvatskog povijesnog muzeja*, koji sadrži muzejske edukativne radionice (povijesne teme iz hrvatske povijesti) te posebne muzejske programe i edukacije (stručna vodstva, didaktička pomagala, gostovanja

¹⁶⁹ Maroević, 1993., 199.

¹⁷⁰ Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 24.

¹⁷¹ Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 24.

umjetnika i suradnika...¹⁷² Takvu edukativnu djelatnost planiraju nastaviti, u palači Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch planiraju provoditi radionice za niže razrede (npr. likovne radionice), dok u palači Jelačić planiraju napraviti radionice za više razrede osnovne škole i srednjoškolce (rad na izvorima i razvijanje kritičkog razmišljanja)¹⁷³.

Hrvatski povijesni muzej po prvi puta u povijesti ima realnu i ostvarivu priliku da napravi i predstavi svoj stalni postav. U njihovoj idejnoj koncepciji kao cilj i poruku stalnog postava navode da žele da posjetitelj „dobije generalnu sliku hrvatske povijesti i kulture, pozicije u svjetskoj, europskoj i regionalnoj povijesti te civilizacijskog doprinosa“¹⁷⁴. U stalnom postavu žele dati uzročno-posljedični slijed događaja kroz razne državno-pravne, društvene, socijalne, gospodarske, kulturne teme uz povijest svakodnevne društva i usmenu povijest. Ideja je da se ovaj kronološko-tematski koncept razgledava u linearnom smjeru razgledavanja, odnosno, priče koju pratimo. Žele iskoristiti nove tehnologije i medije u svrhu „približavanja sadržaja na zabavan način“¹⁷⁵ posjetiteljima, a istovremeno pokazati svoj bogati fundus i ispričati priču kroz predmete i samu građevinu (palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch sadrži povijest obitelji koje su u njoj živjele). Svoj stalni postav zamislili su u obje palače – u palači Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch zamišljen je prikaz hrvatske povijesti do 1914. god. te Povijest Palače od 1764. god. do 2020. god., a u palači Jelačić želi se prikazati hrvatska povijest od 1914. god. do 2013. god., to jest od Prvog svjetskog rata do ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju. S obzirom da su palače udaljene jedna od druge 122 m, želi ih se povezati povijesno-muzejskim sadržajem o kojem će tek biti detaljnije riječi. U palači Vojković stalni postav uključivat će prikaz hrvatske povijesti do 1914. godine kroz teme: Uvod – Hrvatska prije Hrvata, Etnogeneza i narodi vladari (7./8. st. – kraj 11. st.), Srednji vijek (1102-1526), Novi vijek (1527-1790) i Doba nacija (1790-1914). Povijest Palače prikazat će se kroz vlasnike palače te njezin put do Povijesnog muzeja Hrvatske kroz teme: Doba Vojković (1764-1806), Doba Oršić (1806-1847), Doba Kulmer (1847-1890), Doba Rauch (1890-1931), Gradski magistrat (1931-1959) i PMH/HMP (1959-2020).¹⁷⁶ Palača Jelačić stalni postav bazira na hrvatskoj povijesti od 1914. do 2013. godine kroz teme: Prvi svjetski rat (1914-1918), Međuratno razdoblje (1918-1941), Drugi svjetski rat (1941-1945), Komunistička Jugoslavija (1945-1991) i Republika Hrvatska (1991-2013).

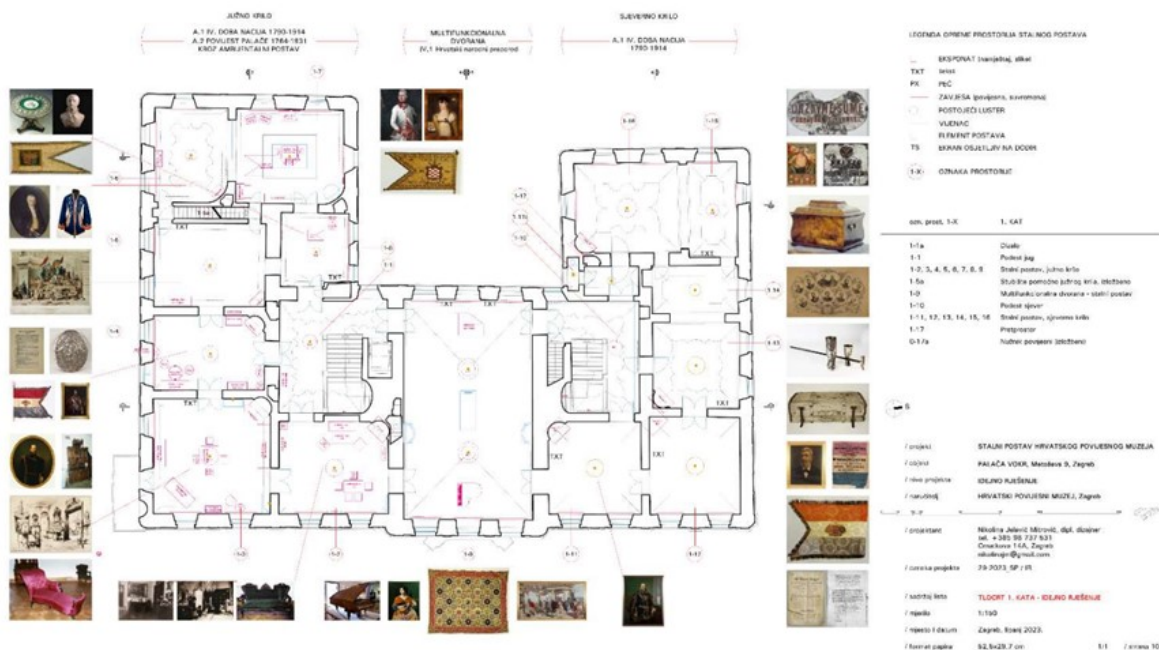
¹⁷² Izdavaštvo, <https://www.hismus.hr/hr/izdavastvo/?page=1&autor=&naslov=&godina=&vrsta=0>, (pristup: 25.06.2024.)

¹⁷³ Prema usmenom navodu Matee Brstilo Rešetar (08.05.2024.)

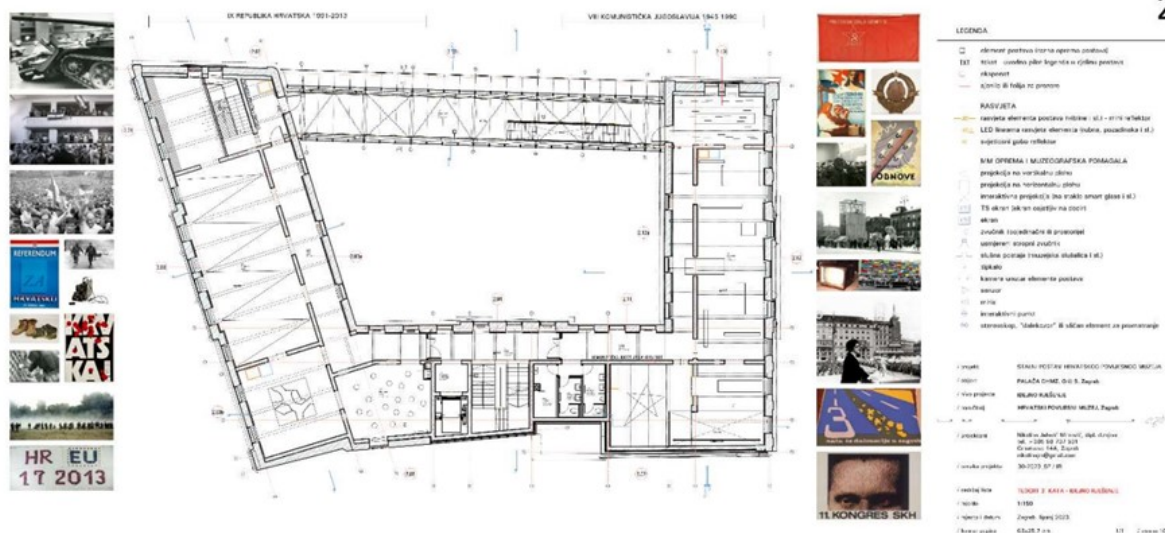
¹⁷⁴ Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 6.

¹⁷⁵ Ibid., 6.

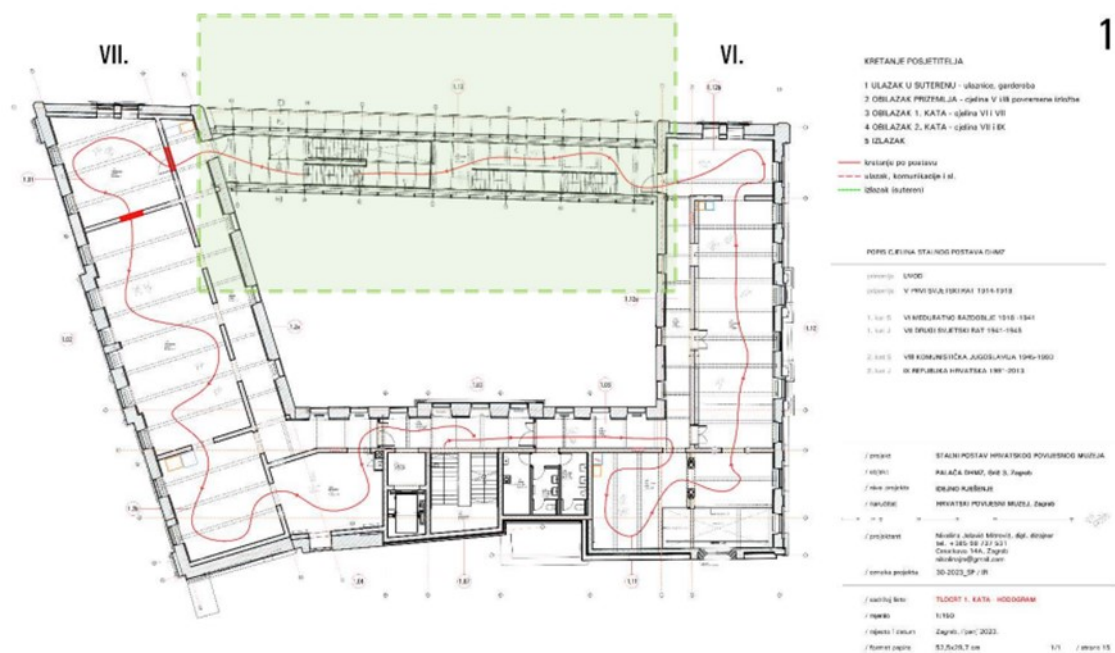
¹⁷⁶ Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 9.

Slika 37. Tlocrtni prikaz idejne zamisli izložbenog postava i muzejskih pomagala palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch

Slika 38. Tlocrtni prikaz idejne zamisli izložbenog postava i muzejskih pomagala u palači Jelačić

Slika 39. Idejni prikaz smjera kretanja posjetitelja za palaču Jelačić prema ravnateljici Mateji Brstilo Rešetar i muzejskim savjetnicima Andreji Smetko i Ivici Neveščaninu.

U svom stalnom postavu Muzej planira koristiti muzeografska pomagala. U palači Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch ideja je instalirati ekran osjetljiv na dodir¹⁷⁷, dok za palaču Jelačić plan je postaviti projekcije na vertikalnu i horizontalnu plohu, interaktivne projekcije (npr. pametna ploča), slušne postaje i muzejske slušalice, tipkala, interaktivni punkt te elemente za promatranje poput stereoskopa ili dalekozora.¹⁷⁸

Komunikaciju s posjetiteljima Muzej održava putem *Facebook* te *Instagram* stranice, a svaka dva tjedna na mail dolazi *Newsletter* Muzeja u kojem se zainteresirane obavještava o novostima u svijetu Hrvatskog povijesnog muzeja.

¹⁷⁷ Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 27.

¹⁷⁸ Ibid., 28.

5. Zaključak

Neizvjesna budućnost Hrvatskog povijesnog muzeja godinama je pitanje kojim se bavi struka, novinari i svi koje zanima nacionalni muzej koji nema stalni postav. U svoje osamdeset i četiri godine postojanja, Hrvatski povijesni muzej bio je smješten u palači Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch i nije imao prostorne mogućnosti za stalni postav. Nada se pojavila u vrijeme projekta prenamjene bivše Tvornice duhana u Zagrebu, ali ubrzo je splasnula i potraga za odgovarajućim rješenjem se nastavila. Pomalo je poražavajuće da se u Hrvatskoj trebao dogoditi potres da bi se krenulo u obnovu građevina koje istu trebaju duže vrijeme, ali čini se da je ta nepogoda potaknula rješavanje problema više od samo jednog muzeja u Republici Hrvatskoj. Osim muzeja koji i dalje čekaju da se njihova obnova pokrene, Hrvatski povijesni muzej svoje je sretno rješenje našao u palači Jelačić kao dodatku već postojeće palače i tako dobio priliku da u potpunosti opravda svoju ulogu nacionalnog muzeja.

Osobno mi je interesantno kako se postepeno krećemo prema tome da u adaptacijama budemo bolji, iako nam treba dugo vremena da se projekti ostvare i da istovremeno budu kvalitetno izvedeni. Kod Hrvatskog povijesnog muzeja, u razgovoru s njegovom ravnateljicom Mateom Brstilo Rešetar, dobila sam dojam da se doista ulaže u muzejsku koncepciju i stalnog postava i samog Muzeja, pri tom ne mislim samo financijski, već idejno. Od samih recenzenata koje čine povjesničari (prof. dr. Ludwig Steindorff, dr. sc. Martin Previšić i dr. sc. Neven Budak), povjesničarka umjetnosti (dr. sc. Marina Bregovac Pisk) i muzeolog (dr. sc. Darko Babić) do toga da se savjet i uzor tražio u Narodnom muzeju u Pragu koji je svakako uspio u postavljanju svoje koncepcije stalnog postava, a također je raspodijeljen u dvije zgrade.

Iz perspektive arhitekture, kao što sam kroz rad i naglašavala, ovo nažalost nije rad koji se terenski mogao adekvatno istražiti. Terenski sam najviše mogla obići palače i vidjeti kako „stoje“ u svojoj okolini i kako trenutno teku radovi na istima. Ali, i to je početak. Krenula sam s pitanjem koliko je kvalitetno zamišljena idejna postavka Muzeja i pripadajućeg stalnog postava i moram reći da mi se idejni plan čini i više nego obećavajući. Ideja stalnog postava koji se dijeli u dvije palače čini mi se interesantno, pogotovo iz perspektive edukacijskog dijela, jer se daje mogućnost da zainteresirani vide različite izvore i pristupe obradi predmeta i informacija, a istovremeno i mlađi i stariji sudjeluju u otkrivanju i razumijevanju povijesti, a pogotovo u stvaranju kritičkog razmišljanja. Raspodjela povijesnih

tema, a opet zadržavanja svih bitnih funkcija u obje zgrade, može pomoći da se spriječi „muzejski umor“ i da se pruži mogućnost da se postav razgleda u dva navrata. Doduše, to može biti i problem ako posjetitelji zbog umora odluče ne posjetiti drugu zgradu i tako ne istraže sve u potpunosti. No, to se može promotriti kao izazov koji Muzej može probati uspješno riješiti (npr. mogućnost da postav razgledaju i naredni dan). Možda bi trebalo osmisliti i lakši prijevoz do palača i učiniti ih lakše dostupnima i za slabije pokretne i nepokretne osobe. Također, Park Bele IV., kao i Park Grič, mogu se iskoristiti za radionice i aktivnosti na otvorenom, pogotovo za proljetnih mjeseci. Mnogo je izazova jer veći prostor ne znači nužno da je lakše postaviti kvalitetan stalni postav i muzejske funkcije, ali to je ipak tema za 2026. godinu kada se planira službeno otvorenje Muzeja pa će se moći i adekvatno prosuditi je li ovo uspješno izveden projekt ili ne.

6. Popis slikovnih priloga

- Slika 1. Pogled na zgradu nekadašnje Tvornice duhana u Zagrebu i zgradu firme Adris u pozadini (stakleni volumen), (izvor: Majer Jurišić i Mostarčić, 2022., 97)
- Slika 2. Idejni prikaz prenamjene bivše tvornice duhana u Zagrebu u Hrvatski povijesni muzej prema arhitektonskom timu Ivice Plaveca, Žanete Zdenković Gold i Ivana Zdenkovića (izvor: Pandžić i Plavec, 2013., 115.)
- Slika 3. Idejni prikaz prijelaza iz prizemlja na prvi kat u izložbeni prostor prema arhitektonskom planu Ivice Plaveca, Žanete Zdenković Gold i Ivana Zdenkovića (izvor: Pandžić i Plavec, 2013., 115.)
- Slika 4. Presjek idejne rekonstrukcije zgrade bivše Tvornice duhana u Zagrebu za potrebe Hrvatskog povijesnog muzeja u sjevernome (gore) i istočnom krilu (dolje), (izvor: Nadilo, 2012., 755.)
- Slika 5. Tlocrtni prikaz prizemlja bivše Tvornice duhana u Zagrebu, prema idejnom arhitektonskom projektu za prenamjenu u Hrvatski povijesni muzej, Ivice Plaveca, Žanete Zdenković Gold i Ivana Zdenkovića (izvor: Pandžić i Plavec, 2013., 117.)
- Slika 6. Tlocrtni prikaz prvog kata bivše Tvornice duhana u Zagrebu, prema idejnom arhitektonskom projektu za prenamjenu u Hrvatski povijesni muzej, Ivice Plaveca, Žanete Zdenković Gold i Ivana Zdenkovića (izvor: Pandžić i Plavec, 2013., 117.)
- Slika 7. Tlocrtni prikaz drugog kata bivše Tvornice duhana u Zagrebu, prema idejnom arhitektonskom projektu za prenamjenu u Hrvatski povijesni muzej, Ivice Plaveca, Žanete Zdenković Gold i Ivana Zdenkovića (izvor: Pandžić i Plavec, 2013., 117.)
- Slika 8. Tlocrtni prikaz potkrovlja bivše Tvornice duhana u Zagrebu, prema idejnom arhitektonskom projektu za prenamjenu u Hrvatski povijesni muzej, Ivice Plaveca, Žanete Zdenković Gold i Ivana Zdenkovića (izvor: Pandžić i Plavec, 2013., 117.)
- Slika 9. Tlocrt i nacrt pročelja palače Vojković Giovanni Battista Bacchinija iz 1780. godine (izvor: Majer Jurišić, Požar i Wolf Zubović, 2021., 25.)

Slika 10. Nacrt pročelja palače Vojković, izradio Joannes (Ivan) Eyther, 1801. godine (izvor:

„Uzbudljiva povijest i neizvjesna budućnost najljepše gornjogradske palače“
<https://haus.hr/uzbudljiva-povijest-i-neizvjesna-buducnost-najljepse-gornjogradske-palace/>, pristup: 20.7.2024.)

Slika 11. Tlocrt podruma i vrta palače, izradio Joannes (Ivan) Eyther, 1801. godine (izvor:

„Uzbudljiva povijest i neizvjesna budućnost najljepše gornjogradske palače“
<https://haus.hr/uzbudljiva-povijest-i-neizvjesna-buducnost-najljepse-gornjogradske-palace/>, pristup: 20.7.2024)

Slika 12. Unutrašnjost palače u vrijeme Levina Raucha, 1920.-1930. godine (izvor:

„Uzbudljiva povijest i neizvjesna budućnost najljepše gornjogradske palače“
<https://haus.hr/uzbudljiva-povijest-i-neizvjesna-buducnost-najljepse-gornjogradske-palace/>, pristup: 20.7.2024)

Slika 13. Prizemlje palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch nakon potresa 23.03.2020

(izvor: Majer Jurišić, Požar i Wolf Zubović, 2021., 79.)

Slika 14. Jedna od prostorija na prvom katu, prosinac 2020. godine. Može se vidjeti kako su

se čuvali predmeti u trenutku potresa (izvor: Majer Jurišić, Požar i Wolf Zubović, 2021., 86.)

Slika 15. Joseph Svoboda, Šetalište Grič sa starom zgradom Više realne škole 1862., čuva se

u Muzeju grada Zagreba (izvor: „Grički vremeplov – od kapucina do geofizičara“
https://meteo.hr/objave_najave_natjecaji.php?section=onn¶m=objave&el=zanimljivosti&daj=zn26032020, pristup: 24.07.2024.)

Slika 16. Slava Raškaj, Zgrada Velike realke na Griču (izvor: „Grički vremeplov – od

kapucina do geofizičara“
https://meteo.hr/objave_najave_natjecaji.php?section=onn¶m=objave&el=zanimljivosti&daj=zn26032020, pristup: 24.07.2024.)

Slika 17. Oglašavanje izložbe, Hrvatski povijesni muzej (izvor: „Nedostupna baština – tajne

čuvaonica Hrvatskog povijesnog muzeja“ <https://www.hismus.hr/hr/izlozbe/arhiva-izlozbi/nedostupna-bastina-tajne-cuvaonica-hrvatskog-povijesnog-muzeja/>, pristup: 24.07.2024.)

Slika 18. Oglašavanje izložbe putem plakata koji stoji na ulazu (izvor: „Nedostupna baština – tajne čuvaonica Hrvatskog povijesnog muzeja“, <https://www.hismus.hr/hr/izlozbe/arhiva-izlozbi/nedostupna-bastina-tajne-cuvaonica-hrvatskog-povijesnog-muzeja/>, pristup: 24.07.2024.)

Slika 19. Street view palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch na kojem se može vidjeti smještaj palače u prostoru i koliko je uzak kolni prostor (izvor: Google Maps, <https://www.google.com/maps/place/Hrvatski+povijesni+muzej/@45.8160531,15.9723861,578m/data=!3m2!1e3!4b1!4m6!3m5!1s0x4765d71d45c38cd7:0x6b4a87f3f207a24!8m2!3d45.8160531!4d15.9723861!16s%2Fg%2F122zvzqz?entry=ttu>, pristup: 24.07.2024.)

Slika 20. Street view prikaz palače Jelačić, Parka Grič i Parka Bele IV. (izvor: Google maps, <https://www.google.com/maps/place/Gri%C4%8D+3,+10000,+Zagreb/@45.8146509,15.972078,86m/data=!3m1!1e3!4m6!3m5!1s0x4765d6e2add0e4d5:0x78426e024af07251!8m2!3d45.8146901!4d15.9722371!16s%2Fg%2F11vsrsn3cr?entry=ttu>, pristup: 24.07.2024.)

Slika 21. Prikaz balkonskog dijela palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch (snimila: Nikolina Vucković, 10.07.2024.)

Slika 22. Pročelje palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch (snimila: Nikolina Vucković, 10.07.2024.)

Slika 23. Pročelje palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch (snimila: Nikolina Vucković, 10.07.2024.)

Slika 24. Balkon s južne strane te trenutni ulaz u dvorišni prostor i urede za kustose i upravu (snimila: Nikolina Vucković, 10.07.2024.)

Slika 25. Prolaz Tepečićev klanac koji se nalazi na sjevernoj strani palače i povezuje

Matoševu ulicu s Mesničkom ulicom (snimila: Nikolina Vucković, 10.07.2024.)

Slika 26. Jedna od kaljevih peći (izvor:

„Fotogalerija – HPM Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch“

<https://www.hismus.hr/hr/fotogalerije/muzej/hrvatski-povijesni-muzej/#>, pristup:
24.07.2024.)

Slika 27. Ulazna veža prije potresa (izvor: „Fotogalerija – HPM Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch“

<https://www.hismus.hr/hr/fotogalerije/muzej/hrvatski-povijesni-muzej/#>, pristup:
24.07.2024.)

Slika 28. Ulazna veža prizemlja nakon potresa (izvor: Majer Jurišić, Požar i Wolf Zubović, 2021., 79)

Slika 29. Velika dvorana prije potresa („Fotogalerija – HPM Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch“

<https://www.hismus.hr/hr/fotogalerije/muzej/hrvatski-povijesni-muzej/#>, pristup:
24.07.2024.)

Slika 30. Tlocrtni prikaz idejnog rasporeda suterena palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch (izvor: Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 10.)

Slika 31. Tlocrtni prikaz idejnog rasporeda prizemlja palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch (izvor: Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024.,11.)

Slika 32. Tlocrtni prikaz idejnog rasporeda prvog kata palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch (izvor: Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 12.)

Slika 33. Tlocrtni prikaz idejnog rasporeda prizemlja palače Jelačić (izvor: Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 15.)

Slika 34. Tlocrtni prikaz idejnog rasporeda prvog kata palače Jelačić (izvor: Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 16.)

Slika 35. Tlocrtni prikaz idejnog rasporeda drugog kata palače Jelačić (izvor: Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 17.)

Slika 36. Idejni prikaz prema arh. Saši Randiću i suradnicima kako bi trebao izgledati stakleni most koji bi povezivao zapadno pročelje sjevernog krila i zapadno pročelje istočnog krila (izvor: Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 22.)

Slika 37. Tlocrtni prikaz idejne zamisli izložbenog postava i muzejskih pomagala palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch (izvor: Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 27.)

Slika 38. Tlocrtni prikaz idejne zamisli izložbenog postava i muzejskih pomagala u palači Jelačić (izvor: Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 28.)

Slika 39. Idejni prikaz smjera kretanja posjetitelja za palaču Jelačić prema ravnateljici Matei Brstilo Rešetar i muzejskim savjetnicima Andreji Smetko i Ivici Neveščaninu (izvor: Brstilo Rešetar, Smetko i Neveščanin, 2024., 23.)

7. BIBLIOGRAFIJA

7.1. Arhivski izvori

MAJER JURIŠIĆ, Krasanka, POŽAR, Dijana i Martina WOLF ZUBOVIĆ. *Elaborat*

konzervatorsko-restauratorskih istraživanja: Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, Zagreb: Hrvatski restauratorski zavod, 2021.

RATANČIĆ, Bernarda i Daria ŠKARPA DUBRETA. *Elaborat konzervatorsko-*

restauratorskih istraživanja: Grič 3, bivša zgrada Državnog hidrometeorološkog zavoda, Zagreb: Hrvatski restauratorski zavod, 2021.

BRSTILO REŠETAR, Matea, SMETKO, Andreja i Ivica Neveščanin. *Hrvatski povijesni*

muzej: Idejno rješenje stalnog postava u dvije gornjogradske palače. Zagreb, 2024.

7.2. Popis literature

BAUER, Antun. „Neki problemi muzejske arhitekture“. U: *Muzeologija*, No. 3, 1953., str.

133.-172., https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=154988

(pristup: 20.06.2023.)

BEECHAM, Patricia „Museums and art galleries“. U: *The Architects' Handbook*, Quentin

Pickard, ur. Blackwell Science Ltd., 2002. str. 261.-277.,

https://www.researchgate.net/publication/285369122_Museums_and_Art_Galleries

(pristup: 10.02.2024.)

BORDASS, Bill, May CASSAR (ur.). *Museum collections in industrial buildings: a selection and adaptation guide*. Museums & Galleries Commission, 1996.,

https://hosting.iar.unicamp.br/lab/luz/ld/Arquitetural/Museus/artigos/museum_collections_in_industrial_buildings.pdf (pristup: 20.01.2024.)

BOROŠAK MARIJANOVIĆ, Jelena, Ela JURDANA i Nataša MATAUŠIĆ. *Hrvatski*

povijesni muzej Zagreb - koncepcija stalnog postava, Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2012.

BREGOVAC PISK, Marina. *Život u palači od 1764. do 2004. godine*. Zagreb: Hrvatski

povijesni muzej, 2004.

BRSTILO REŠETAR, Matea i Andrea SMETKO. „Hrvatski povijesni muzej – novim

prostornim rješenjem do konačnog ostvarenja stalnog postava“. U: *Muzeologija*, No. 59, 2022., str. 119.-127., <https://hrcak.srce.hr/file/438573> (pristup: 25.08.2023.)

BRSTILO REŠETAR, Matea. „Hrvatski povijesni muzej – potresna (ne)prilika za novi

početak“. U: *Muzeologija*, No. 58, 2021., str. 99.-106., <https://hrcak.srce.hr/file/406366> (pristup: 19.03.2023.)

CANTACUZINO, Sherban. *Re/Architecture: Old Buildings/New Uses*. New York: Abbeville Press, 1989.

CANTELL, Sophie Francesca. *The Adaptive Reuse of Historic Industrial Buildings:*

Regulation Barriers, Best Practices and Case Studies, diplomski rad, Blacksburg: Virginia Polytechnic Institute and State University, 2005.,

- http://sig.urbanismosevilla.org/sevilla.art/sevlab/r001us2_files/r001_us_1.pdf (pristup: 15.12.2024.)
- DE CHIARA, Joseph i John HANCOCK CALLENDER. *Time-saver standards for building types*. New York: McGraw-Hill Inc., 1980.
- DOBRONIĆ, Lelja. *Zagrebački Kaptol i Gornji Grad nekad i danas*. Zagreb: Školska knjiga, 1988.
- DOBRONIĆ, Lelja i Ankica PANDŽIĆ. *Palača Hrvatskog povijesnog muzeja: 1764 – 2004*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2004.
- Easy Access to Historic Buildings, Historic England, 2015.,
<https://historicengland.org.uk/images-books/publications/easy-access-to-historic-buildings/heag010-easy-access-to-historic-buildings/> (pristup: 12.06.2023.)
- HEDIEH ARFA, Fatemeh, ZIJLSTRA, Hijelkje et al. „Adaptive Reuse of Heritage Buildings: From a Literature Review to a Model of Practice“, U: *The Historic Environment: Policy & Practice*, Vol. 13, No. 2, str. 148.-170.,
<https://doi.org/10.1080/17567505.2022.2058551> (pristup: 15.02.2024.)
- GALJER, Jasna. „Nova arhitektura njemačkih muzeja“. U: *Informatica museologica*, No. 1/2 1989., str. 18.-23., <https://hrcak.srce.hr/file/213719> (pristup: 18.05.2023.)
- GOB, André i Noémie DROUGUET. „8. poglavlje: Muzejska arhitektura“. U: *Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice*, Zagreb: Izdanja Antibarbarus, 2007., str. 245.-266.
- HANAČEK, Ivana. „Nacionalni muzej na vjetrometini povijesti“, U: *Informatica museologica*, No. 48, 2017., str. 114.-116., <https://hrcak.srce.hr/file/298601> (pristup: 05.02.2023.)
- HUGONY, Cecilia i Jason RAMSAY. „The Adaptation of Historical Buildings for Future Cultural Uses“, U: *Culture and development*, No. 8, 2012., str. 12.-15.,
https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000219917_eng (pristup: 12.05.2023.)

IKONOMIDIS-DOUMBAS, Agis. *Adaptive reuse and the museum: installing a museum in a preexisting shell*, diplomski rad (M.S. Thesis), Cambridge: Massachusetts Institute of Technology, Department of Architecture, 1990., <https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/67389> (pristup: 20.08.2023.)

Inform Guide: Damp: Causes and Solutions, Historic Environment Scotland, 2007., <https://www.historicenvironment.scot/archives-and-research/publications/publication/?publicationid=bd396452-624b-4b87-9ae4-a59500b4dff4> (pristup: 20.08.2023.)

IORDANIDOU, Chrysavgi. *Daylight openings in art museum galleries - A link between art and the outdoor environment*, diplomski rad, Stockholm: School of Architecture and the Built Environment, KTH Royal Institute of Technology, 2017., <https://www.divaportal.org/smash/get/diva2:1147742/FULLTEXT01.pdf> (pristup: 10.07.2023.)

IVANUŠ, Rhea. „Izdavačka djelatnost Hrvatskoga povijesnog muzeja. Osvrt na kataloge zbirki i izložaba od 1995. do 1997. godine“. U: *Informatica museologica*, No. 3/4, 1996., str. 100.-104., <https://hrcak.srce.hr/file/211187> (pristup: 02.06.2023.)

Just because it's old: museums and galleries in heritage buildings, Museums and Galleries Foundation of NSW Heritage Office, 2004., <https://mgnsw.org.au/wpcontent/uploads/2019/01/justbecause.pdf> (pristup: 10.07.2023.)

KOVAČIĆ, Đurđa i Martina PETRINOVIĆ, (ur.) *Lejla Dobronić: 1920.-2006.: zbornik radova znanstveno – stručnog skupa Hrvatski povjesničari umjetnosti*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2020.

LASZLO, Želimir. „Arhitekti i muzealci“. U: *Vijesti muzealaca i konzervatora*, 4, 2001., str. 44.-52.

LASZLO, Želimir. „Muzejska zgrada“. U: *Muzeji i arhitektura u Hrvatskoj: zbornik radova*

2. kongresa hrvatskih muzealaca (Zagreb, Hrvatsko muzejsko društvo, 19.-21. listopada 2011.), (ur.) Jasna Galjer, Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2013., str. 190.-193., <http://hrmud.hr/wp-content/uploads/2014/06/Zbornik-HMD-1.pdf> (pristup: 10.07.2023.)

LASZLO, Želimir, Bianka PERČINIĆ KAVUR, Helena STUBLIĆ. „Pripreme“. U: *Muzej u kriznim situacijama*, Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2012., str. 1.-17., https://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/Muzej%20u%20kriznim%20situacijama_1.pdf (pristup: 10.02.2024.)

LASZLO, Želimir, Bianka PERČINIĆ KAVUR, Helena STUBLIĆ. „Procjene“. U: *Muzej u kriznim situacijama*, Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2011., str. 1.-12., https://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/Muzej%20u%20kriznim%20situacijama_1.pdf (pristup: 10.02. 2024.)

LASZLO, Želimir, Bianka PERČINIĆ KAVUR, Helena STUBLIĆ. „Što činiti u slučaju nesreće, velike nesreće ili katastrofe?“. U: *Muzej u kriznim situacijama*, Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2010., str. 1.-8., https://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/Muzej%20u%20kriznim%20situacijama_1.p (pristup: 10.02.2024.)

MARASOVIĆ, Tomislav. *Aktivni pristup graditeljskom nasljeđu*, Split: Zagreb: Društvo konzervatora Hrvatske, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Postdiplomski studij graditeljskog nasljeđa u Splitu, 1985.

MARASOVIĆ, Tomislav. *Zaštita graditeljskog nasljeđa : povijesni pregled s izborom tekstova i dokumenata*. Zagreb: Split: Društvo konzervatora Hrvatske; Filozofski fakultet u Zadru, 1983.

MAROEVIĆ, Ivo. „Elementi za projektni program izgradnje muzeja“. U: *Informatica museologica*, Vol. 33 No. 3-4, 2002.b, str. 67.-73., <https://hrcak.srce.hr/140502> (pristup: 15.04.2023.)

MAROEVIĆ, Ivo. „Muzejska publikacija kao oblik muzejske komunikacije“. U: *Informatica*

- museologica*, Vol. 32 No. 3-4, 2001.b, str. 10.-13., <https://hrcak.srce.hr/140570>
(pristup: 10.05.2023.)
- Maroević, Ivo. *O Zagrebu usput i s razlogom. Izbor tekstova o zagrebačkoj arhitekturi i urbanizmu (1970.-2005.)* Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2007.
- Maroević, Ivo. „Izazovi muzeja u osvitlu trećeg milenija“, U: *Socijalna ekologija*, Vol. 8, No. 1-2, 1999., Zagreb, str. 57.-66.
- MAROEVIĆ, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu., 1993.
- MATAUŠIĆ, Nataša. „Neka razmišljanja o idejnoj koncepciji stalnog postava Hrvatskoga povijesnog muzeja“. U: *Informatica museologica*, Vol. 27, No. 3-4, 1996., str. 72.-73., <https://hrcak.srce.hr/143200> (pristup: 17.02.2024.)
- MILES, Roger i Lauro ZAVALA, (ur.) *Towards the Museum of the Future. New European Perspectives*. London: Routledge, 1994.
- NADILO, Branko. „Kuća hrvatske povijest – od doseljenja do osamostaljenja“. U: *Gradjevinar*, No. 9, 2012., str. 749.-761., http://www.casopis-gradjevinar.hr/assets/Uploads/JCE_64_2012_9_749-761_gradiliste.pdf (pristup: 14.01.2024.)
- PANDŽIĆ, Ankica. „Hrvatski povijesni muzej“. U: *Informatica museologica*, Vol. 39 No. 1-4, 2008., str. 6.-10., https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=198535 (pristup: 20.04. 2023.)
- PANDŽIĆ, Ankica, Ivica PLAVEC. „Hrvatski povijesni muzej u objektu zaštićene industrijske baštine“. U: *Muzeji i arhitektura u Hrvatskoj: zbornik radova 2. kongresa hrvatskih muzealaca* (Zagreb, Hrvatsko muzejsko društvo, 19.-21. listopada 2011.), (ur.) Jasna Galjer, Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2013., str. 113.-118., <http://hrmud.hr/wp-content/uploads/2014/06/Zbornik-HMD-1.pdf> (pristup: 02.03.2023.)

PARR, A.E., "Problems of Museum Architecture". U: *Curator*, Vol. 4, No. 4, 1961., str. 304.-327., <https://doi.org/10.1111/j.2151-6952.1961.tb01563.x> (pristup: 16.09.2023.)

PIATKOWSKA, Ksenia. „Museum Institutions in Monuments - Positive and Negative Aspects of Adaptation: The New Amber Museum and Museum of Science in Gdansk, Poland“. U: *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, Vol. 245, No. 5, 2017., str. 1.-9., <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/245/5/052080/pdf> (pristup: 14.08.2023.)

Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije (10. ožujka 2006., KLASA: 612-05/06-01/0039; URBROJ: 532-01-02/1-06-01), https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_03_30_718.html (pristup: 5.12.2023.)

PUHMAJER, Petar et al. „Istraživanja zagrebačkih gornjogradskih palača“. U: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, Vol. 46/47 No. 46/47, 2023., str. 289.-308., <https://hrcak.srce.hr/clanak/454663> (pristup: 17.05.2023.)

RITCHIE, Ian. „An architect's view of recent developments in European museums“. U: *Towards the Museum of the Future*, London, N.Y: Routledge, 1994., str. 7.-30.

SABEH AFFAKI, Mounir. *The Adaptation of Historical Buildings and Sites as Museum: Case study in Old Aleppo*. Coimbra: Faculty of Sciences and Technology of the University of Coimbra, 2016.

ŠKILJAN, Maja. „Izdavačka djelatnost Hrvatskoga povijesnog muzeja“. U: *Informatica museologica*, Vol. 32, No. 3-4, 2001, str. 23.-26., <https://hrcak.srce.hr/140573> (pristup: 17.05.2023.)

ŠKILJAN, Maja. „Što prikuplja Hrvatski povijesni muzej? (Razmišljanja jedne kustosice)“. U: *Informatica museologica*, Vol. 33, No. 3-4, 2002., str. 88.-95., <https://hrcak.srce.hr/140505> (pristup: 02.05.2023.)

ŠOLA, Tomislav. „Kako sagraditi uspješan muzej, ili pledoaje za zajedništvo“. U:

Informatica museologica, Vol. 34, No. 3-4, 2003., str. 74.-80.,
<https://hrcak.srce.hr/140426> (pristup: 07.08.2023.)

TOMIČIĆ, Jasna. „Obnova palače Oršić-Rauch i priprema za stalni postav Povijesnog muzeja Hrvatske“. U: *Informatica museologica*, Vol. 20, No. ½, 1989., str. 51.-52.,
<https://hrcak.srce.hr/file/213742> (pristup: 15.01.2023.)

ZGAGA, Višnja. „150 godina Narodnoga muzeja u Zagrebu“. U: *Informatica museologica*,
Vol. 27., No. ¾, 1996., str. 43.-46., <https://hrcak.srce.hr/143190> (pristup: 05.06.2022.)

VUJIĆ, Žarka. „Pokušaj završnog vrednovanja studija Galerija Augusta Augustinčića u Klanjcu“. U: *Anali Galerije Augusta Augustinčića*, Vol. XXXVII, No. 37, 2017., str. 3.-26.,
http://www.gaa.mhz.hr/storage/upload/calendar_activities/anali_37-za_web_13247.pdf (pristup: 05.05.2022.)

7.3. Popis internetskih izvora

„Adaptive reuse“ - <https://doi.org/10.1080/17567505.2022.2058551>

DERK, Denis. „Postoji 175. godina, a još nema stalni postav. Sad će dobiti novu zgradu, znamo i gdje!“ *Večernji list* (mrežno izdanje), 13. siječnja 2021.,
<https://www.vecernji.hr/kultura/hrvatski-povijesni-muzej-postoji-175-godina-a-jos-nema-stalni-postav-sad-ce-dobiti-novu-zgradu-znamo-i-gdje-1460606> (pristup: 01.03.2023.)

HINA, „Brstilo: Sretan epilog za Hrvatski povijesni muzej“.

<https://magazin.hrt.hr/kultura/brstilo-sretan-epilog-za-hrvatski-povijesni-muzej-528061>

Povijest Muzeja je povijest hrvatskog naroda,
<https://www.matica.hr/hr/358/Povijest%20Muzeja%20je%20povijest%20hrvatskog%20naroda/> (pristup: 20.03.2024.)

„Hrvatski povijesni muzej“ - <https://www.hismus.hr/hr/>

KIŠ, Patricia. „Kako je potres razorio propalu investiciju države – sve zbog svađe dvojice

arhitekata“, *Jutarnji list* (mrežno izdanje), 20. siječnja 2021., <https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/kako-je-potres-razorio-propalu-investiciju-drzave-zar-sve-zbog-svade-dvojice-arhitekata-15044130> (pristup: 20.03.2023.)

8. Popis kazivača

Matea Brstilo Rešetar, ravnateljica Hrvatskog povijesnog muzeja

9. Sažetak i ključne riječi

Hrvatski povijesni muzej nastao je iz arheoloških i povijesnih zbirki Narodnog muzeja, koji se otvorio 1846. godine. Od 1940. godine, od kada je Muzej samostalna institucija, u potrazi je za adekvatnom zgradom koja bi ispunila sve njegove potrebe. U pedesetima mu je dodijeljena palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch kao privremeno rješenje, a Muzej je u palači smješten i danas. Potresi koji su zadesili područje Zagreba i Banije 2020. godine oštetili su, između ostalog, i palaču Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch te palaču Jelačić, bivšu zgradu Državnog hidrometeorološkog zavoda. S obzirom da Muzej već godinama traži dodatnu zgradu za svoje potrebe, a Hidrometeorološki zavod preselio se u zagrebački kvart Borongaj, odlučeno je da će palača Jelačić postati druga zgrada za Hrvatski povijesni muzej. Na primjeru Muzeja za čiju se svrhu adaptiraju ne jedna, već dvije palače, rad će prikazati teorijsku analizu idejne zamisli stalnog postava i Muzeja te njegovu arhitekturu, a temelji se na istraživanju literature, internetskih izvora i konzervatorsko-restauratorskim elaboratima.

ključne riječi: *povijesni muzej, muzejska arhitektura, povijesna graditeljska baština, adaptacija povijesnih zgrada*

Summary and keywords

The Croatian History Museum has emerged from the Archaeology and History Department of the National Museum which opened in 1846. Since 1940, when the Museum became an independent institution, it has been searching for an adequate building that would fulfill all its needs. In the fifties, the Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch palace was assigned to him as a temporary solution, and the Museum is still located in the palace to this day. The earthquakes that hit the area of Zagreb and Banija in 2020 damaged, among other things, the Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch palace and the Jelačić palace, the former building of the State Hydrometeorological Institute. Given that the Museum has been looking for an additional building for its needs for years, and the Hydrometeorological Institute has moved to Zagreb's

Borongaj district, it was decided that the Jelačić palace will become the second building for the Croatian History Museum. Using the example of the Museum, for which purpose not one, but two palaces are being adapted, the paper will present a theoretical analysis of the conceptual idea of the permanent exhibition and the Museum and its architecture, and is based on literature research, internet sources and conservation-restoration studies.

keywords: *history museum, museum architecture, historical architectural heritage, adaptation of historical buildings*